

Генадій Брежньов

Прощання

Прощай!
Басують ворони,
В холодну млу хропуть.
Отряди рушили. Огні
Згасають у степу,
Куриць дорога в даліні,
Прощай, пора мені.

Закрий вікно. Холодний пар
Надходить із озер,
Не спала ти, пішла б лягла,
Тривожишся усе.
Дарма!
Побідний у боях,
Вернуся скоро я.

Не сила більше нам чекать,—
За Волгою в степах
Шаліють рештки Колчака,
А за Дніпром — Махна.
Злетілись круки на бенкет,
Ой, чують круки смерть.

Ти не сумуй. Об землю вдар.
Журбою,
Як колись
Степами одгримить війна,
Ясні настануть дні,—
Тоді стрічай, я знову твій
І вірний я тобі ...

Світліє даль. Палає схід,
В блакиті тане пар,
За берегами міць гримить.
Зове на бій труба.
Дай очі ясні твої ...
Прощай ...
Пора мені ...

Григорій Триліський

ЗУСТРІЧ З ГОРЛІВКОЮ

Я їхав і думав, що шлак, що дим
Зустрінуть мене ізнов.
Обдерті халупи — злиденні ряди,
Які залишив давно ;

Що знову з обпалених рижих горбів
Вийне пилюга їдка,
І буде на чорних обличчях — біля
І в мерклих очах — тоска ...

Але ти інакше зустріла мене.
Я вийшов — а ти стоїш.
І вдарило сонце могучим огнем
В стогранні будинки твої.

Ударили пахощі і тепло
І музика — в кожен дім.
І тільки здалеку вітром несло
Розмови і грохіт і грім ..

Я довго дивився,

Як ранок твій ріс,
Як стигла на квітах роса.
Як з неба проміння

летіло навскіс

І падало — прямо у сад.

Як люди спішили, несучи кудись
Відкриту готовність в очах.

І слухав,

Як в ритмі швидкої ходи
Високі мотиви звучать.

І я розумів —

Так можуть іти
Лиш справжні бійці і майстри :
Внизу покораються їм пласти,
І зростають сади — вгорі.

Емануїл Теслер

„ХУНХУЗИ“

Ішли обидва. Менший, уже зовсім зібравшись у дорогу, присів на край кану.¹ Старший ще порався біля стола, ув'язуючи торбинку. Тут же клопоталася мати.

— Лі, тут манто², його небагато, але ви його не з'їдайте зразу.

Лі усміхнувся.— Солодощі в останній раз добрі, коли з надміром.

— Не говори так,—голос Цзай злегка здригнувся.— Хіба ви не вернетесь, хіба ви не діждете кращих днів? Адже ви обидва ще такі молоді.

— Молодість — птах, вона швидко відлітає... Не проводжай нас, треба вийти непоміченими. Чжан, прив'яжи це до пояса під халат,—сказав Лі, передаючи братові клуночок.

Біля порога на хвилину спинилися. Обидва читали в погляді Цзай біль і тривогу, а вона, подолавши тягар, що скував її, схвильовано рвонулася до них.

— Не йдіть! Пожалійте!.. Я така стара...—І, стиснувши руку Лі, схилила голову йому на плече.

— Не треба, пустіть, мамо. Час вибиратися, нас ждуть у гаоляні³. Японці вже тут, і... хто знає, що буде у виселку завтра,—тихо кинув Лі, звільняючи руку.

— Завтра, шукаючи „хунхузів“⁴, вони зроблять з нами те, що роблять скрізь. Ходімо, Лі,—Чжан розлютовано відчинив двері.—Зза гаоляна на кожную кулю можна відповісти кулею...

Цзай лишилася сама. Широка хвиля світла разом із вранішньою прохолодою ринула в фанзу⁵. Пояснишало, але Цзай все ще, мов чужий гість, блукала ніби в темряві. Вона беззвучно плакала, прислухаючись до шуму кроків, що відходили, безцільно переходячи від речі до речі. А їх було

¹ Кан — лежанка з цегли.

² Манто — сухе солодке печиво.

³ Гаолян — рослина в Китаї, Манчжурії та Кореї, схожа на кукурудзу, гичка його їде коням на харч, насіння на борошно, стебло на тини, стріхи, паливо.

⁴ Хунхузи — бандити.

⁵ Фанза — хата.

зовсім небагато: кан на всю стіну, проти стола два табурети, в одному кутку гірка дерев'яних скринь,— у другому — велика, червона, вкрита лаком труна — останній подарунок Цзай від її чоловіка. Вона зупинилася тут, і думки про смерть прийшли самі. Вони притупили біль у серці й заглушали дедалі слабший тупіт ніг її синів. Цзай погладила віко, на якому кільцями вився сріблом намальований дракон, і холод блискучої поверхні закрався під шкіру її тремтячих пальців.

Увійшла сусідка Фань. Вона причинила за собою двері, і знову темна серпанкова завіса впала на речі. Тільки вікно, обклеєне папером, пропускаючи скупе світло, жовтою плямою мигтіло на стіні. Цзай повернулась до неї.

— Пішли? — тихо запитала жінка.

Цзай мовчки хитнула головою.

— Мій теж, — іще тихше додала Фань, витираючи довгим рукавом халата сльозу.

Капітан Мацука говорив мало, він більше слухав. Бао - сян-шін¹, передаючи йому чашку чаю, непокоївся про свою гідність. Віддаючи уклони гостеві, Бао ховав свої очі за завісою повік, намагаючись утриматися на межі рівності. Але уклін був нижчий, і Бао відчув різкий дух свіжо вичищених чобіт. Ледве-ледве не вдарившись об коліно, що гойдалося, він швидко випростався.

— Не дякуйте, Мацука - сан². Гарний гість вартий гарного чаю. Я радий вас бачити в моїй неохайній хаті.

Капітан Мацука, сьорбаючи чай, кидав короткі вивчаючі погляди на господаря, який догідливо кривив губи в усмішку.

— Ви давно в цих місцях? — запитав Мацука, дзенькаючи шпорою.

— Третину одного недового життя, — пробував люб'язно жартувати Бао, — майже десять років...

— Земля ваша? — підійшов до вікна капітан.

— Моя, вся моя, на п'ять з половиною лі³ навколо, — квалливо відповів Бао, м'якими дріботливими кроками посуваючись за ним.

Глянувши через плече капітана у вікно, він не пізнав єдиної вулиці виселку. Між двома нерівними рядами валькованих фанз, у масній земляній рідоті застряв захисного кольору ваговик. Його задні колеса оббризували гряззю солдатів, що метушилися навколо. В самому кінці вулиці над заїздом замаяв прапор — білий квадрат із кривавою плямою посередині. Майже біля кожної фанзи жовтіли плямами сорочки солдатів і їжилися дула гвинтівок.

¹ Сян - шін — пан.

² Сан — обов'язковий суфікс в імені, прийнятий у японців.

³ Лі — китайська міра довжини.

Односельців Бао не бачив. Вони, мов налякані ураганом вітри, поховались у свої напівсліпі й кривобокі житла. Навіть собаки, величезні, злі, голодні, що кидаються зграєю на кожну чужу гарбу, припинили й тулилися до стін хазяйських фанз.

— Скільки тут усіх будинків? — продовжував розпитувати Мацука, не міняючи пози.

— Понад двадцять.

— Я хочу їх купити.

— Купити... — Переляк і одверте здивовання пролунали в голосі Бао.

— Так, купити, — підкреслив Мацука. — Десять тисяч ен вам, Бао-сян-шін, за ваших орендарів. З ними я торгуватимусь окремо. Згодні?

— Але...

— Що але? — нетерпляче дзенькнула шпора.

— Селяни звідси не підуть, — поспішив пояснити Бао. — Вони на цій землі більше десяти років.

— Підуть, — усміхнувся капітан. — У Манчжоу-Го землі багато, дуже багато. Вистачить місця і вашим орендарям, і вам.

— І мені? — захлинувся хвилюванням Бао.

— І вам, — відрубав його гість. — Але ви одержите ще п'ять тисяч ен, якщо допоможете мені забрати звідси селян без зайвого шуму. Ви повинні умовити їх піти якнайшвидше і по-доброму. Скажімо, до завтрашнього вечора. Ну?

Бао вагався.

— П'ятнадцять тисяч краще, ніж нічого, — невиразно протяг капітан і зразу ж, змінивши тон, додав: — До діла візьметесь негайно, зараз же, а я, ваш поганий гість, питиму ваш чудовий чай...

Бао пішов, не промовивши й слова. Зачиняючи за собою двері, він оглянувся. Капітан Мацука, проводжаючи його іронічною посмішкою, бавився шаблею, перекидаючи її з руки на руку.

Бао говорив хитро, кидаючи барвисті пишномовні фрази до невеликої юрби селян, що зібрались біля високого ганку його будинку. Він не дививсь на похнюплені, схилені голови, боячись очей, що зрідка кидали в його бік погляди, які горіли ненавистю й жорстокою злістю. Він знав, що йому не вірять, але блискучий багнет вартового біля воріт будинку бадьорив так, як бадьорять легкі примари після затяжки з опійної люльки.

— Шановні земляки, мені тяжко завдавати вам туги, але я, ваш вірний і негідний слуга, повинен сказати, що землю, напоєну нашою важкою працею, ми повинні покинути. Вона

більш не належить ні мені, ні вам. Це тяжко, але мудрість і спокій—рідні брати, і я спокійно йду звідси, знаючи, що в нашій країні багато вільних земель, багато місця для кожного з нас. Неприємність—це тяжке сновиддя, але сон ніколи не буває довший ночі, а тому примиріться з тяжкою неминучістю. Пам'ятайте, що в Манчжоу-Го будеться нове життя, а нове життя, як ранішнє сонце: воно приходить ізза сопки в заслоні туману.—Бао зробив паузу і хоробро глянув в обличчя юрбі, а вона стояла так само непорушно, похмуро дивлячись униз.

— Ідучи звідси, ви нічого не втрачаєте. За ваші фанзи союзники нашої держави, яким потрібна ця земля для прокладання залізниці, заплатять вам сповна. Кожному вже приготовано по тридцять гобі¹ за фанзу та по вісімнадцять гобі за коняку, покинуту тут...

— Ми не продаємо коней,—перебили Бао кілька глухих голосів, і юрба, порушивши мовчазне одубіння, наче злякана раптовим ударом коняка, рвонулася наперед. Але цей порив відразу згас. Пильний погляд Бао в бік вартового примусив селян оглянутись і залишитися на місці. Почуваючи за своєю спиною силу, він продовжував:

— Хто не хоче продавати коней, скаже про це потім, там,—показав він рукою на прапор, що повис над заїздом. Це справа кожного, але до вечора всі повинні зібратись. Я поїду з вами, і ми разом пошукаємо нових земель...

— Ти можеш не їхати з нами,—різко викрикнула Цзай, виступаючи наперед.—Тобі, хазяїне, буде добре й тут. Але ти забув про зібраний урожай бобів. Я не піду доти, доки ти не віддаси мої гроші.

— Я віддам, як тільки ми влаштуємося на новому місці...

— Брешеш!—уже кричала Цзай.—Ти втечеш зразу ж, як тільки ми вийдемо за стіни нашого виселку. Ти шахрай! Ти завжди обкрадав нас! Давай гроші! Я не піду звідси, мені нікуди йти,—і Цзай збігла на ганок, ставши поряд із Бао. Він відступив до дверей, намагаючись перекричати вибух шуму розлючених голосів.—Віддай наші гроші! Ми не підемо звідси! Наша земля!—наступали селяни.

Розгубившись, Бао кинувсь до дверей, але вони розчинилися самі, і він ледве не впав на капітана Мацуку.

— Цуба!²—викрикнув Мацука, йдучи на юрбу.

— Ей, ти,—крикнув він до Бао, який ховався за його спиною,—скажи їм, щоб до вечора ні одного з них не лишилося тут. Гроші за свої фанзи вони одержать, виїжджаючи з виселку. Я знаю, що половина з них хунхузують у гаоляні, і якщо не припиниться шум, то... я розмовлятиму інакше.

¹ Гобі—1 карбованець.

² Цуба—геть.

Але говорити Бао не довелося. Коли з'явився капітан, відні ряди юрби почали рідшати. Селяни швидко розходились у довж вулиці й зразу зникали в дверях фанз.

Цзай ішла останньою. Єдина з усіх, вона оглядалась на Бао та капітана, що залишилися. Капітан презирливо посміхнувся, а Бао догідливо говорив, киваючи головою в П бік:

— О, це клята баба. Всі її сини хунхузи. Сьогодні пішли в гаолян іще двоє — старший і найменший. Я дізнавсь про це пізно...

Капітан не слухав. До нього підійшов посланець, несучи в руках зав'язаний у кольорову хустку пакет.

— Ваші гроші, Бао-сян-шін. Ваша послуга не варта цих грошей, але, позбувшись їх, я позбуваюсь і вас...

Капітан пішов, а Бао, притискаючи до грудей пакет, довго низько і з пошаною кланявся.

Манчжурське осіннє сонце, ховаючись за сопку, яскраво осяяло мертвотне листя рідкого гаю з тонких березок. Дерева, наче запалені смолоскипи, здіймалися над галасливим виселком, прорізаючи згусклу синяву надвечірнього неба. Готування вже закінчувалось. Вузька вулиця виселку, перетворившись на метушливий мурашник, захрясла гарбами, запряженими парами й четвериками з піддужними кіньми, що стояли біля кожної фанзи. Просто на землі лежали накидані купами скрині, столи, ослони, масні чавунні казани з слідами вапна, щойно зняті з печей; сувої барвистих ватних ковдр і всяке інше манаття, в плямах, облізле, витягнене на світло з далеких кутків.

Селяни, укладаючи на гарби зібрані нашвидку речі, перемовлялися короткими фразами, відступаючись від солдатів-японців, що никали серед гармидеру вулиці й безцеремонно рилися в наваленому скарбі. „Кой-кой-ди“¹ — підганяли вони похмурих селян, посуваючи ударами ніг легші речі, й сміялися, перехоплюючи сердиті й безпорадні погляди.

Біля фанзи Цзай їх зібралося багато. „Твоя?“ — запитували її вони з усіх боків, оглядаючи труну, і, трохи піднявши віко, жестами запрошували лягти всередину. Їхній гучний сміх хвилював Цзай, але вона, ковтаючи образи, мовчки, разом із Фань, укладала скарб на гарбу.

— Швидше, Фань, — підганяла вона сусідку, — піди поклич когонебудь допомогти нам.

Але в цю мить до солдатів, що тішилися, підійшов капітан, за яким на значній відстані тінню йшов Бао.

— Що це? — здивовано запитав Мацука, звертаючись до солдатів. Бао зрозумів запитання і швидко протовпивсь наперед.

— О, це наш старий звичай. Її чоловік, — Бао показав на

¹ Кой-кой-ди — швидше.

Цзай,—незадовго перед смертю зробив їй подарунок. Тепер такі речі—рідкість...

— Поганий звичай,—перебив його капітан, пильно придивляючись до Цзай. Впізнавши її, він пригадав слова Бао, сказані про її синів.— Так, дерево сухе,—постукав він пальцем об віко,—перекажіть їй, що це піде на дрова.—І віддав коротку команду солдатам.

Вони, звичним рухом поправивши гвинтівки, взялися за труну. Але підняти її не встигли. Цзай усім своїм тілом упала на неї, намагаючись ухопитися за слизьку поверхню.

— Не дам,—кричала вона, ще більше тулячись до віка. Солдат, що стояв ближче до неї, штовхнув її, і Цзай упала біля самих ніг капітана.

— Добрий пане,—голосно ридала вона,—прошу вас, залиште її мені. Це все, що в мене є. Бао, Бао-сян-шін!—шукала вона очима в юрбі свого хазяїна.—Попрохай, допоможи мені!!

Але Бао вже зник, а Мацука, повторивши ще раз команду, повернувся йти, штовхаючи селян, що збіглися на зойки Цзай.

Кільце юрби не зразу випустило капітана, і перш ніж він пробився крізь перший ряд, Цзай схопилась і, кинувшись за ним, обома руками вхопилася за піхви шаблі, що теліпалась у нього на боці. Вириваючи її, він дужим стусаном у груди повалив Цзай на землю і, заглушаючи гамір, щось голосно крикнув солдатам.

Солдати підступили до Цзай, але вона підвелася раніше, ніж до неї наспіли. Розпатлана, з потемнілим обличчям і з майже заплющеними очима, вона рвонулась наперед, тікаючи від рук, що шукали її, і, замахнувшись забрудненим кулаком, ударила капітана, лишивши на його щоці темний слід.

На одну коротку мить запанувала тиша, а потім гримнув постріл. Перша впала Цзай, ударившись головою об віко. „Та!“ „та!“¹—розлючено вирвалось із сотні горлянок, і обезумілі, зрушені ненавистю селяни ринулись на капітана, що стріляв.

Врятували його солдати, які багнетами й прикладами розкидали юрбу. „Вбивають!“—хвилиною неслося по виселку, і обняті жахом люди, наввипередки, з наляканими кіньми, спіткаючись об розкидані по вулиці речі, бігли до високого валу, ворота якого відкривали шлях у степ. Але добігло небагато. Солдати, припавши на коліна, розстрілювали ці рухливі мішені.

Пізніше, коли надійшла ніч, у пустій хаті Бао капітан Мацука при тьмяному світлі газової лампи писав спішне донесення до штабу Н-ського полку.

¹ Та — бий.

Він майже не думав. Звична рука сама виводила потрібні ієрогліфи.

— Доводжу до відома, що сьогодні о 6 годині вечора на доручений мені загін, розквартирований у виселку Сун-пу, за п'ять лі на північ від будованої залізниці, був учинений раптовий напад з боку хунхузського населення цього присілку. Загін під моєю командою став до бою і протягом півгодини розгромив хунхузів, не зазнавши втрат. Нападники залишили на місці тридцять чоловік убитих і п'ятдесят поранених. Поранені, згідно з чинним законом про бандитизм, добиті.

Поставивши крапку, капітан погаявся, а потім додав:— Виселок Сун-пу вільний, щоб сюди прибули наші переселенці-колоністи.

З російської переклав
Ничипір Щербина.

Харків, 1935 р.

Терень Масенко
ЯКУБУ КОЛАСУ

Один і той же лютий сніговій
Над Україною і Білоруссю сходив.
Одна недоля в долі віковій
Мого і вашого окрадених народів.

Сторіччя мій, одкритий вітрам всім,
Голодував, втопаючи у житі.
І ваші хати посеред лісів
Були нетоплені, були некриті.

В житах плодилися, мов зла трава,
Колонізатори і родовиті труті.
Історію не треба забувати,
Щоб планувати правильне майбутнє.

Бо вже минули прокляті часи,
Зійшлися народи у громаді чесній.
Течуть річки, пшениці і ліси
У сталінські безсмертно-щедрі весни.

І пісня нова й зорі на путі
Над Україною і Білоруссю сходять.
Ця спільна пісня в долі золотій
Мого і вашого окриленних народів.

На фронті спільному ішли бійці —
Трудящий білорус з трудящим українцем.
В одній сім'ї зустрілися співці,
Що Жовтнем серце сповнили по вінця.

А ви з народом чесну путь пройшли,
І вашим словом Білорусь боролась.
І голос ваш — то Білорусі голос,
Бо ви в народі голос свій знайшли,
Співці труда — Купала й Якуб Колас.

А тридцять літ пісннього труда
Пошани гордої і здивування варті.
І ми прийшли вітання передать
Од Харкова, од степової карти,

Від ХТЗ і від його співців,
Що славлять піснею народів дружбу ясну —
Вітаєм Коласа, а у його лиці
Вітаєм Білорусь свободну і прекрасну.

ЯКУБ КОЛАС
Народний поет Білорусії

А тридцять літ пісенного труда
Пошани гордої і здивування варті.
І ми прийшли вітання передать
Од Харкова, од степової карти,

Від ХТЗ і від його співців,
Що славлять піснею народів дружбу ясну —
Вітаєм Коласа, а у його лиці
Вітаєм Білорусь свободну і прекрасну.

ЯКУБ КОЛАС
Народний поет Білорусії

Я. Бронштейн

НАРОДНИЙ ПОЕТ РАДЯНСЬКОЇ БІЛОРУСІ

ДО 30-РІЧЧЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯКУБА КОЛАСА

Якуб Колас увійшов у білоруську літературу 1906 року 24-літнім юнаком — сільським вчителем з глухого Полісся.

Револуція 1905 року відіграла вирішальну роль у формуванні таланту письменника. Вона збудила мільйонні маси селянства, влила в них бадьорість і революційну відвагу, формувала їхню свідомість, вчила їх боротися за свої права. Якуб Колас — плоть од плоті білоруського селянина — став епіхемом революційної селянської демократії.

Талант поета розвивався під плідотворчим впливом революційно-демократичної літератури російського і українського народів. Бага ранніх поетичних творів Якуба Коласа полягає саме в тому, що вони не є „самобутніми“ в тому розумінні самобутні сті, про яке говорили білоруські націоналісти. Строфа Коласа не тільки не втрачає в силі і образності, коли на неї падає героїчний відблиск російської і української революційно-демократичної поезії, а, навпаки, саме тоді вона розгортає всі закладені в ній творчі можливості, стає справді народною.

Застерігаючи Якуба Коласа від „наслідування“ Некрасова, Кольцова, Пушкіна, Шевченка, білоруські націонал-демократи ставили собі за мету заглушити дзвінкий бойовий поетичний голос молодого поета, закувати його в ланцюги націоналістичної обмеженості.

Білоруські націоналісти по суті зустріли вороже перші літературні кроки Коласа. Видатний представник буржуазно-націоналістичної білоруської літератури, законодавець її смаків Максим Богданович докоряв Якубові Коласу „закам'янілістю“ мотивів.

Про що ж співав у своїх перших поезіях Якуб Колас? Так, він співав про одне і те ж! Він описував тяжке життя трудящого білоруського селянина. Він описував життя селянина, його вузьку смужку, його вбоге село, запіваруйований хрест при дорозі.

Наше поле кепсько родить,
Вбогий тут народ живе.
В бруді весь він, бідний, ходить,
Над ріллею піт свій лє.

Пригорюнились хатинки,
Глянеш — серце защемить.
На дорозі — купи тинку,
Сміття купами лежить. (1906 р.)

Так, Колас співав про одне і те ж, але ж і життя на протязі віків співало про одне і те ж.

Колас правдиво подавав думки і чуття білоруського селянина, що стогне під подвійним ярмом національного і соціального гноблення, він вимагає не-

щадної розправи з поміщиками і царськими колонізаторами. „Стережіться селянської сірмиги!“ — вигукує Колас на адресу царського самодержавства.

Я мужик, та розумію,
Прийде час і мій колись.
Я мовчу, кричать не смію,
Та колись і я зумію
Крикнуть: „Хлопці, до рушниць!“

1908 року Коласа було засуджено до тюремного ув'язнення за участь у нелегальному учительському з'їзді. Він одсидів у царській тюрмі три роки (1908 — 1911 р. р.). Тюрма багато чого навчила поета. Ряд прекрасних гострих революційних пісень прозвучав тоді під склепінням тюремної камери. Колас створив цикл віршів про царську тюрму та її в'язнів.

Поряд з гострими „громадянськими“ мотивами Якуб Колас уже на ранньому етапі своєї творчості виявляє незвичайну силу лірики. В народній ліриці черпає він свої ритми, метафори, образи.

Тяжкий режим царської реакції й ідейний вплив буржуазних націоналістів „Нашай нівы“, на сторінках якої друкувався Якуб Колас, сковували великий талант письменника, намагаючись відвести його з шляху пролетарської боротьби.

Якщо поема „Новая земля“ в значній мірі виявляє внутрішню боротьбу, що відбувалася в Коласі, — боротьбу письменника-реаліста проти брехливих націоналістичних і ліберальних ідей, що облуптали його, — то в іншому великому поетичному творі, у своїй поемі „Симон Музыка“, початій того ж часу (1911 р.), Колас ще далі відходить од реалізму.

В стані ідейної розгубленості Колас зустрів Жовтневу революцію. Він не бачив тоді ще правди життя, не розумів, які гігантські, всесвітньоісторичні перспективи розкрила перед людством Жовтнева революція.

Гігантські перемоги соціалістичного будівництва в СРСР і зокрема в БСРР, перемога лєнінсько-сталінської національної політики й небачений розквіт білоруської культури, національної формою і соціалістичним змістом, не могли не сколихнути Якуба Коласа. Поет робить ряд спроб прилучитися до молодого білоруської літератури, до нової радянської тематики.

1930 рік — рік рішучого наступу на куркульство і ліквідації його як класу на базі суцільної колективізації. Цей рік великого зламу став роком справжнього зламу в творчості Якуба Коласа. Письменник ідейно прозріває. Він бачить історичну приреченість експлуататорських класів. Він чує трупний сморід їхньої ідеології, ідеології націоналізму і капіталістичного реставраторства. Він немов викликає з надр свого творчого минулого галерею старих, таких близьких колись йому образів і ставить їх навч з дійсністю. Багато з них виявляються фальшивими, надуманими. Якуб Колас тепер прекрасно розуміє, що „відгули сумні дзвони“.

Письменник знаходить нові глибоко прочутні слова, щоб оспівати соціалістичне будівництво в нашій країні.

Не можна оминути зростання ліричного таланту Якуба Коласа в ці роки. Схвилювано, тепло звучать рядки, присвячені героям Радянського Союзу — Каманіну, Молокову і Слєпньову. Суворо звучать поетичні строфи, присвячені пам'яті великого трибуна революції С. М. Кірова, вбитого тричі проклятими гестаповцями з трюцькістсько-зінов'євського табору. Збагачується поетична мова Коласа, поширюється діапазон його образів.

Якуб Колас розгортає тепер і свій талант прозаїка-реаліста. Його повість „Адчапенец“ (1932 р.) увійде до історії білоруської радянської прози як одна з найоригінальніших книг про колективізацію. Старий селянин Прокіп — відщепенець. Він протистоїть своїй родині, що вступила до колгоспу. Він пориває з нею, кидає свою хату, своє село і йде шукати по білому світові „правду життя“. Колас знайомить свого героя з колгоспним життям у нашій країні, і як наслідок цього знайомства — Прокіп переконується в тому, що саме колгоспний лад є тим ладом, який дає селянинові щасливе і культурне життя.

Найяскравіша перемога Якуба Коласа останніх років — його повість „Дрыгва“ („Трясовина“). В ній Якуб Колас блиснув, як ніколи, своїм реалістичним талантом. Тема Полісся не нова для письменника. В центрі книги — мільйонні маси селянства, що повстали під керівництвом партії. Традиційний білоруський „дід“ виростає на героїчну фігуру діда Талаша, отамана одного з загонів білоруських партизанів, що билися під керівництвом партії пліч-о-пліч з Червоною армією проти білопольських інтервентів.

І поліська глушина змінилася, змінилися її пейзажі, змінилися її люди. Вона стала ареною боротьби. Відомі поліщуки, про яких білоруські націоналісти і великодержавні шовіністи говорили як про „самобутніх дикунів“, ідеалізуючи їхнє дикунство і відсталість, виявилися на ділі живими людьми, діючими в конкретних соціальних обставинах, в обставинах класової боротьби.

Ця книга перекладена на багато мов народів СРСР. Коло читачів книги велике. Її зачитували на колгоспних сходах. Робітники на підприємствах улаштовували літературні диспути про „Дрыгву“. Діти грають у „діда Талаша“ — героя повісті „Дрыгва“.

В чому таємниця величезного успіху книги?

В правді її.

На міжнародному конгресі письменників на оборону культури, що відбувся минулого року в Парижі, Якуб Колас у своїй доповіді сказав: „Якщо раніше думка наших письменників була замкнута в тісному колі національної і націоналістичної тематики, то письменники радянської Білорусі розбили ці рамки і широко розсунули соціальний горизонт своєї творчості, поставивши в центрі своєї уваги питання соціалістичного будівництва, боротьби з класовим ворогом, інтернаціональної пролетарської солідарності. Ця могутня дійсність живить нашу думку і наші почуття, розкриває перед нашим поглядом виблискуючі далі нового світу, в будівництві якого беремо участь ми самі, творці художнього слова“.

Цими словами Якуб Колас сам схарактеризував свій творчий шлях. І в цій же доповіді пролунали його пристрасні слова про велич і красу того шляху, на який вивела його великий талант Велика пролетарська революція.

„Щасливий той, — казав він, — хто може відчувати цей факт так, як відчуваємо його ми. Хто запалив цей вогонь, що переготпв труднощі на радість, хто скеровував його незламну силу? — Наша партія і її невтомний стратег, організатор наших досягнень Йосиф Сталін. Ніякі сили, ніякі загрози не зможуть загасити цей вогонь. Ніхто не може примусити нас зректися здобутого права на щастя трудящих мас“.

Ігор Муратов
ЯКУБ КОЛАС

Деревини холодом вологим,
болотами й пущею дихнуло:
наче по старих стежках вітчизни —
по твоїх рядках бреду, поете!

Я бреду, спіткаючись об чорні,
сплутані й цупкі вузли коріння,
слухаючи сплеск озер бездонних
та вічних сичів глузливий регіт.

Наді мною, над похмурим лісом,
над скупим убогим димом селищ
пропливає клекіт журавлиний
і свинцеві хмари Білорусі.

Звідки ж це в мені незламна воля,
звідки ж це в мені пругка ненависть,
чом печаль не отруїла серця,
чом од болю серце не померкло?!

Чи не тим, що в темряву і в морок
врізались відгострені сокири,
що зажуру тиху журавлину
висміяло полум'я пожежі?!

Ось дуби столітні розступились,
злякані сичі привишки в хаші:
загриміло слово переможця
по шляхах нової батьківщини!

І стають усі перед тобою —
тридцять літ, як тридцять струн правдивих.
Здрастуй Колас!

Високо над нами негасиме сонце Білорусі!

10 жовтня 1936 р.
Мінськ.

НА СВЯТКУВАННІ ЮВІЛЕЮ НАРОДНОГО ПОЕТА БІЛОРУСІ

30 років роботи — це не зовсім звичайна дата в житті громадського діяча, а особливо в житті поета. Якуб Колас як поет і прозаїк стоїть поруч другого народного поета Радянської Білорусі Янки Купали і має таку ж популярність, повагу і любов не тільки у білоруського радянського читача, але і в читачів цілого Радянського Союзу. Пройшовши разом з народом роки його лихоліття і неволі, ці два корифеї білоруської літератури, які, власне, почали літературу свого народу, що до них майже не існувала, — Колас і Купала мали щастя дожити до років розквіту і щастя свого народу і тепер є співачими його життя.

Ми прийшли вітати народного поета Білорусі Якуба Коласа з Харкова. Від Києва прибув тов. Іван Ле. 11 жовтня в державному театрі відбулося урочисте святкування 30-річчя діяльності Коласа. Місця театру заповнені представниками всіх громадських організацій м. Мінська, червоноармійцями, стахановцями заводів, робітниками освіти. В президії урочистого засідання: ювілянт — народний поет Якуб Колас, наркомосвіти Дзяков, Купала, Александрович, поет Сурков, гості з України. Перші вітають ювілянта після короткої доповіді про творчий шлях поета діти, представники шкіл міста з величезними букетами квітів, уривками з поезій ювілянта, інсценізаціями його творів і т. д. Голова засідання зачитує вітальну телеграму від секретаря ЦК КП(б)Б тов. Гікало. Потім виступають представники Наркомосу, спілки письменників, представники громадських організацій. Народний поет Білорусі Янка Купала вітає свого соратника по творчій роботі прекрасними поезіями. Від імени Спілки радянських письменників України ювілянта палко вітає Іван Ле. Поезії, присвячені ювілянтові, зачитують також автори цих рядків, що вітають Якуба Коласа від письменників Радянської України. Прекрасне привітальне слово виголошує представник літературної громадськості Москви поет Алексей Сурков, що справедливо називає Якуба Коласа і Янку Купалу кращими народними поетами цілого Радянського Союзу.

З коротким і схвильованим словом-відповіддю, яке він закінчив читанням нових поезій, виступив ювілянт Якуб Колас. Зміст його слова, коли переказувати стисло, можна висловити думкою, що поет почуває щастя працювати в дні соціалістичного розквіту свого народу і обіцяє всі сили свої віддати справі партії Леніна-Сталіна, тим справам і пісням своєї нової батьківщини, натхненником якої, вождем і любимим батьком є вождь народів Сталін.

Прямим продовженням ювілейного вечора стала зустріч письменників Білорусі, представників громадськості Мінська з ювілянтом, влаштована того ж дня Білоруською спілкою письменників у великій залі фабрики-кухні. Тут був, між іншим, продемонстрований усім присутнім прекрасно поставлений кіножурнал, присвячений ювілеєві Якуба Коласа.

13 жовтня у Білоруському університеті відбувся великий Інтернаціональний літературний вечір. Перед молодістю захопленою аудиторією виступив з промовою Алексей Сурков, а після нього прочитали поезії Якуб Колас, Александрович, Куляшов, Масенко, Муратов, Сурков, Харік та ін. Таким чином, весь ювілей став демонстрацією зросту і сили білоруської радянської літератури, що виросла і розвинулася при найближчій участі перших найвидатніших, справді народних поетів білоруського народу Якуба Коласа і Янки Купали. Ми залишаємо Мінськ з прекрасним спомином про наших друзів на літературному фронті, прекрасних поетів орденоносної Радянської Білорусі.

Терень Масенко. Ігор Муратов.

Олександр Васильєв

(робітник ХПЗ)

СПОГАДИ УЧАСНИКА РЕВОЛЮЦІЇ 1905 РОКУ В ХАРКОВІ

ЗАПИСКИ

Наприкінці 1904 року, за завданням більшовицького центра, до Харкова з Катеринослава приїхав Артем. Він запропонував по-більшовицькому настроєним товаришам — Грамматікову, Доброхотову, Б. Чудак, М. Стоклицькій і ін. порвати з меншовицькою соц.-дем. організацією й приступити до створення самостійної більшовицької організації.

В листопаді чи жовтні 1904 року майже разом з Артемом з Катеринослава до Харкова прибув більшовик Олександр Корнеев. Він, з доручення Артема, при допомозі робітників ХПЗ Ф. Табачнікова і Кожемякіна встановлює зв'язки з робітниками ХПЗ, Гельферіх-Саде¹, з заводом Шاپара, з лікарнею Сабурова дача і інш.

В жовтні 1904 року т. Корнеевим разом з робітниками ХПЗ Кожемякіним та Єнюковим організується перший більшовицький гурток в Харкові.

З метою конспірації Корнеев став чорноробом на ХПЗ. Робітники заводів за рижу шевелюру прозивають

¹ Завод „Гельферіх-Саде“ — тепер „Серп і Молот“ був тоді на Кінній площі. Всі підприємства іменуються старими назвами.

його „Сашкою Рижим“. Це прозвище назавжди лишилось за Корнеевим.

Після розстрілу робітників Петербурга Миколою Кривавим 9 січня 1905 року більшовицькі гуртки Харкова стали рости. Хвиля загального пролетарського обурення швидко докотилася до Харкова. 12 січня на ХПЗ виник бурхливий політичний страйк протесту. З уст робітників лунали гнівні вигуки проти всього самодержавного ладу. Робітники підхопили бойові більшовицькі лозунги: „Геть кривавого царя Миколу другого“, „Хай живуть політичні свободи“, „Хай живе збройне повстання“.

Віра в царя загинула назавжди.

В цей бурхливий період Артем рішуче ставить питання про розрив з меншовиками. Під керівництвом Артема більшовицькі ланки окремих заводів починають формуватися в єдину більшовицьку організацію. Пролетаріат харківських заводів і фабрик стає на шлях впертої більшовицької боротьби з капіталістами. Так Артем поклав початок більшовицькій організації в Харкові 1904 року.

29 січня на ХПЗ розпочався економічний страйк. Під керівництвом більшовиків цей страйк продовжу-

вався з перервами до червня і виріс у могутній політичний рух робітників Харківського паровозобудівельного заводу, що став революційною фортецею харківського пролетаріату.

Більшовицька організація за провідом Артема швидко росла. До неї вступали все нові й нові лави робітників.

До березня місяця більшовицькі гуртки організувалися майже на всіх великих харківських підприємствах. В залізничному районі був сильний більшовицький гурток. До нього входили Остапенко, Ф. Плеске, Ефрем-Котельщик та інші. Цей гурток охопив своїм впливом конфектну фабрику „Жорж Борман“, канатну фабрику „Новая Бавария“, керамічний завод Бергергейма й ін.

В Петінському районі організувався районний більшовицький комітет на чолі з Артемом.

Вплив більшовиків на маси посилювався з кожним днем. Більшовицька організація росла не тільки за рахунок безпартійних, що вступали в партію, але й за рахунок робітників, що були в меншовицьких і есерівських організаціях.

В березні Артем остаточно оформлює в Харкові самостійну більшовицьку організацію—групу „Вперед“, що пізніше стала харківським більшовицьким комітетом. В квітні молода більшовицька організація стає на чолі всього харківського революційного робітничого руху і готує харківський пролетаріат до збройного повстання.

Першим „пробним каменем“ харківських більшовиків було готування до політичної демонстрації 1 травня¹ 1905 р. На початку квітня група „Вперед“ випустила прокламацію з закликом до першотравневого страйку

й демонстрації. На цей заклик робітники ХПЗ організували величезний, багатотисячний загальноміський мітинг.

Артем та робітник ХПЗ Євдокімов закликали робітників до впертої політичної боротьби, до повалення самодержавства, до збройного повстання, до проголошення загального політичного першотравневого страйку. Меншовики Віктор, Владимир і ін. пробували штовхнути робітників на меншовицький шлях компромісів з капіталістами, але зустріли таку відсіч, що навіть рядові робітники заходили в сварки з меншовицькими лідерами.

В більшовицькому підпіллі день і ніч кипить робота. Харківська влада готується до розгрому всього робітничого руху і більшовицьких партійних організацій. Офіцерство навчає військові частини мистецтва атаки на демонстрантів, уміння рубати шабелем в натовпі, звірячого удару нагаєм. Губернатор мобілізує всі сили й приводить до воєнного стану весь харківський гарнізон. Поліція влаштовує облави, оточує цілі робітничі квартали. Охранка шаленіє і наповнює робітничі околиці шпиками.

Але керівний склад більшовицької організації, завдяки винятковій мужності й надзвичайному мистецтву лєнінської конспірації, уник провалів і арештів.

На протязі всього квітня Артем, Остапенко, Корнеєв і робітники активісти—більшовики безнастанно змінювали конспіративні квартири й при найменшій тривозі йшли в гущу робітничих кварталів на завод ХПЗ. Робітники любили й берегли більшовиків, особливо Артема. До його послуг завжди були десятки робітничих квартир, і ніяка сила не могла вирвати відомостей про місце перебування Артема і його штабу не тільки

¹ Всі дати за старим стилем.

в робітників, але й у їхніх дружин і дітей.

В таких умовах більшовики зуміли організувати до дев'яти великих мітингів і багато загальноміських масовок.

Грандіозне готування харківських більшовиків до першотравневої демонстрації не на жарт стурбувало царський уряд у Петербурзі. Департамент поліції спішно запитав харківське жандармське управління, чи відомо йому про підготовлювані більшовиками події і які вживаються заходи для припинення цього й ліквідації більшовицької організації. Харківська жандармерія впевнено відповідає своєму начальству, що їй все відомо, всі заходи життя, всі керівники взяті на облік і весь керівний склад буде своєчасно заарештований.

Настав вирішальний момент.

27 квітня на мітингу у дворі ХПЗ були ухвалені більшовицькі рішення оголосити першотравневий страйк, призначити першотравневу демонстрацію на 2 травня (1 травня припадало на день релігійного свята). Палко була прийнята більшовицька резолюція з бойовими лозунгами: „Восьмигодинний робітний день“, „Геть самодержавство“, „Геть війну“.

Охранка приступає до виконання даної петербурзькому начальству обіцянки. З 26 квітня по 2 травня без перерви провадиться висліджування, масові облави, поліційні наскоки. По місту було заарештовано до 300 чоловік. Але й цього разу охрانی не пощастило схопити нікого з керівного складу більшовицької організації.

Посковзнувшись на своєму випробуваному шляху шпionажу, підкупу, облав, арештів, царські кати стали на шлях відкритої боротьби з керованим більшовиками пролетаріатом Харкова. Вночі з 1 на 2 травня в ро-

бітничі райони стягаються великі військові частини. Проти беззбройних робітників було виставлено до двох тисяч війська й поліції. Було зроблено все, щоб потопити першотравневий виступ у крові, щоб залякати робітників. Але виступ відбувся.

2 травня над Харковом пролунав тривожний гудок ХПЗ. Це був умовний сигнал. Робітники всіх харківських заводів і фабрик могутнім потоком ринули до центра міста. Всі зусилля влади були спрямовані до того, щоб не дати вирватися на вулицю головній силі — робітникам ХПЗ. Завод з усіх боків був охоплений військом. У дворі заводу ще з ночі вартували козаці сотні. Тут були і губернатор і поліцмейстер. Грізно поблискували на сонці багнети й списи. Здавалось, що робітникам ХПЗ не вирватися на вулицю. Але керовані більшовиками робітники покидали роботу, лавиною вилились з цехів і під загрозою пустити в хід залізо й каміння стали вимагати від губернатора негайно забрати військо й поліцію. Губернатор злякався. Військо відійшло.

Стрункі, рішучі, з співом революційних пісень, з червоними прапорами рушили робітники ХПЗ на збірний пункт, неподалеку від заводу, де за планом був призначений мітинг. Лунали бойові революційні лозунги. Розкидалися прокламації.

Військо і поліція знову оточили робітників. Підпоєні, загітовані попами й офіцерством козаки понуро й погрозово спостерігали бурхливий мітинг, дивуючись, чому це начальство не кидає їх на цей беззбройний натовп. Але залякати робітників було не можна ні багнетами, ні кулями.

Величезна маса рушила з мітингу щільними рядами до центра міста, наступаючи прямо в лоб війську і по-

ліції. В цей час інші колони робітників Депо південносхідної залізниці й млинів нестримним потоком кинулися в тил війську, й озброєні з голови до ніг козаки й поліційні частини відступили під натиском мас.

Об'єднана величезна демонстрація просувалась у місто. В цей час робітники майстерень південної залізниці також пробивались до міста, щоб з'єднатися з робітниками ХПЗ. Оговтавшись, влада стягла військові частини, що відступили, поповнила їх іншими частинами й зупинила демонстрацію на розі Молочної й Петінської вулиць. Офіцери стали вимагати розійтися. Робітники вимагали очистити їм дорогу. Козаки накинулись на робітників з оголеними шаблями. Виникла нерівна сутичка. Робітники з голими руками кинулися на козаків, намагаючись пробитися вперед. Козаки сікли, рубали й топтали людей кінями.

Ми кинулись в обхід провулками в бік Кінної площі, але на Тарасівській вулиці коло винного skleпу на нас знову напали козаки й поліція. Але ні нагаї, ні шаблі не зупинили робітників у цей день. Ми з боєм відступили на Кінну площу, але ввечері зібралися знову, уже в центрі міста, в Університетському саду. Тут до нас прилучилося до 500 чол. революційного студентства. Наелектризована бурхлива демонстрація рушила по Сумській вулиці. Виникла ще одна сутичка з козаками. Козаки не милували нікого. Було багато поранено робітників, студентів, курсисток.

Царські кати жорстоко розправлялися з беззбройним харківським пролетаріатом у першотравневі дні 1905 року. Це була перша спроба сил революції й реакції в Харкові. Харківський пролетаріат ще міцніше з'єднався з своїм більшовицьким аван-

гардом. Молода більшовицька організація з честю виконала своє завдання і, зважаючи на досвід першотравневих подій, перейшла до планомирного готування до ще більших класових боїв.

У плані цього готування знаменною подією був оголошений більшовиками на одному з мітингів на ХПЗ політичний червневий страйк. Кинутий Артемом заклик так гаряче був підхоплений робітниками, що тут же, на мітингу було виділено до 200 робітників ХПЗ для активної роботи по організації загального страйку в Харкові.

11 червня застрайкували робітники ХПЗ. Виділені на мітингу робітники розбились на окремі групи по 8—10 чол. і під керівництвом більшовиків-активістів рушили вранці у всі кінці міста, щоб підняти на страйк увесь харківський пролетаріат. Поліція переполошилася. Більшовицьким групам довелося подолати величезні перешкоди.

Загони поліцаїв і козаків кинулися на всі заводи і фабрики. Власники замикали ворота своїх підприємств і навіть двері цехів. Інші поліцейсько-козацькі загони стали переслідувати наші групи. Почалася жорстока боротьба. Доводилося з великими труднощами уникати переслідувачів, силою пробиватися на заводи й фабрики. На фабриці Бураса і „Гофман і Деуель“ робітники навіть вступили в перестрілку з поліцією при наявності зброї лише в більшовиків, що очолювали групи. І навіть тут наші групи перемогли. Робітники й робітниці фабрик, зачувши постріли й упізнавши паровозників, зім'яли козаків і вирвалися на вулицю.

Більшовики блискуче склали іспит на бойове керівництво всім харківським пролетаріатом у жакливіх умовах царизму. Капіталісти й мар-

свої прибічники підраховували на другий день плоди своїх „перемог“. В Харкові страйкувало більше шістдесят заводів і дрібних підприємств, або 75% усеї маси харківських робітників. Організовано розпочатий робітниками страйк організовано був і припинений ними.

Більшовики приступили до найголовнішого свого завдання, до озброєння пролетаріату, й повели енергійну роботу серед війська харківського гарнізону.

Царський уряд почув небезпеку. Знов почалися жорстокі переслідування більшовиків. Але більшовицька організація росла й міцніла і вміло уникала ударів. Меншовики пробували підірвати зростаючу міць більшовиків, деморалізувати наші ряди, але зустрічали могутню відсіч навіть з боку рядових робітників.

Пам'ятаю, як робітник заводу Пільстрема говорив меншовикам на одних зборах:

— Ви кажете, що більшовики ведуть нас на загибель, що вони, мовляв, допомагають урядові й фабрикантам відібрати наші економічні завоювання. Не віримо цьому. Ми визнали більшовицьку партію в її боротьбі з капіталістами, зрозуміли, що ця партія справді бореться за інтереси робітничого класу, й заважаємо, що тільки з цією партією ми підемо разом.

У липні група „Вперед“ ухвалила „створити воєнно - конспіративний центр для організації збройної боротьби і керівництва збройним повстанням“.

Від слова більшовики перейшли до діла. З ризиком потрапити на каторгу, бути розстріляними, лишити на голодну смерть свої родини робітники харківських заводів у глибоких проваллях за Паровозним заводом, за Іванівкою, за Сабуровою

дачею під керівництвом воєнно-бойової більшовицької організації навчалися стріляти з гвинтівок і револьверів.

Так тридцять років тому харківські робітники в умовах глибокого підпілля, в оточенні зрадників і шпівнів навчалися бойової тактики, готуючись до революційних класових боїв.

Тепер, коли пролетаріат разом з трудящим селянством встановив свою робітничо-селянську владу і під проводом більшовицької партії, керуваної мудрим вождем т. Сталіним, збудував в країні диктатури пролетаріату соціалізм, створивши могутній оплот для трудящих усього світу, — тепер нашій молоді важливо знати, як жили і боролись їх батьки в умовах капіталізму, в епоху генеральної репетиції — 1905 р. Зважаючи на досвід їхньої боротьби, використовуючи всі можливості, створені соціалістичним ладом, наша молодь повинна оточити сталінним панцером соціалістичну свою батьківщину і кожну хвилину бути готовою до її оборони.

До жовтня 1905 р. харківські більшовики вже мали до 400 підготованих, наuczених і озброєних членів воєнно-бойової більшовицької дружини. У нас були „смітт-вессони“, „бульдоги“, 5-6 наганів, до 46 маузерів, до 20 гвинтівок воєнного зразка й бомби та списи власного виробництва.

Це дуже не схоже на озброєння наших червоногвардійських загонів під час Жовтневої революції і тим більше на озброєння нашої могутньої, створеної ленінсько-сталінською партією Червоної армії. Але тоді нам довелося з цим добутиим із великими труднощами озброєнням вступати в бій з цілим самодержавним ладом.

Охранка, поліція і керівники чор-

носотенних організацій мобілізували в Харкові для єврейських погромів до 300 громил, злодюг, крамарів. За наказом більшовицького воєнно-бойового штабу було виставлено із зброєю до 500 робітників. Три дні і три ночі бойова дружина провадила жорстоку боротьбу з чорносотенною наволоччю, поліцією й козаками. Більшовицька гвардія десятки разів ліквідувала спроби чорносотенців почати єврейські погроми й побиття революційного студентства.

В результаті триденної впертої боротьби, підтримувані всією масою робітників ХПЗ й інших заводів, що безперервно перекликалися тривожними гудками, більшовицькі бойові дружини вийшли з цієї сутички з перемогою. Ми запобігли єврейським погромам в Харкові й, не давши катам зібратися з силами, негайно перейшли в наступ.

10 жовтня на мітингу коло Паровозного заводу було вирішено піти до міста й спробувати з'єднатися з робітниками залізничного району.

На Молочній вулиці до колон паровозників прилучилися нові групи демонстрантів: робітники заводів Гельферіх - Саде, Мельгозе, Шапаро, Блейхарт, робітники млинів та інших дрібних підприємств.

Ми становили таку могутню масу, що висланий проти нас загін козаків повернув назад і став спостерігати нас з бокових вулиць — Царицинської, Аптекарьської й ін. З Зміївської вулиці вилетів нам назустріч загін кінної поліції. Але золоті часочки для поліцаїв минули. На них рушила наша бойова дружина, і поліційний загін швидко повернув у бокову вулицю. Спокій і мужність пролетаріату були настільки великі, що в центрі колони демонстрантів, яка на момент зупинилася, ішов у час нападу поліції мітинг.

Такий був початок демонстрації 10 жовтня. Вона не була розігнана, як сказано у хвастовитому донесенні харківського генерал-губернатора Сніцького на ім'я командувача військом Київської військової округи. Вона не була розігнана взагалі в цей день. Революційний настрій керівного більшовиками харківського пролетаріату був дужчий за кулі й гармати царського самодержавства.

Через усе місто ми підійшли до залізничного району. На фоні манесеньких будиночків багатотисячна маса людей здавалась цілим морем. Колона раптом здригнулася й прожогом ринулася вперед. Що це: козаки? Поліція? Ні. Це робітники заводського району й залізничні робітники в бурхливій радості кинулись назустріч одні одним. Далеко прокотились у вогкому повітрі привітання, вигуки „ура“.

Звідси з'єднані колони рушили на Ващенківську леваду. Тут нас уже чекали робітники Канатної фабрики і багатьох підприємств міського району. Величезна заболочена левада з трудом уміщала всю масу людей. Не пам'ятаю, як розпочався мітинг. Здавалося, що він, як пожежа, охопив усю масу одразу. Це був перший найграндіозніший, надзвичайно сміливий мітинг. В центрі вирости чотири трибуни з столів, що невідомо звідки взяли, з стільців, ящиків, а в усіх кінцях левади провадились теж палкі мітинги.

Всюди безперервно виступали більшовицькі оратори.

В пам'яті харківського пролетаріату цей мітинг лишився як найграндіозніший більшовицький мітинг у 1905 році. Жалюгідні меншовицькі спроби зірвати мітинг, послабити бойовий настрій пролетаріату зустрічались робітниками в багнети. Мітинг тривав майже весь день і закінчився,

коли над брудною левадою почав агукатися осінній вечір.

Але ні ніч, ні втома робітників, що не їли зранку, ні мобілізація всього харківського гарнізону не могли перешкодити розгортанню дальших подій цього дня.

Демонстрація на чолі з робітниками ХПЗ рушила на Катеринославську вулицю, щоб знов продемонструвати свою міць у центрі міста. Коло тюрми на Чоботарській вулиці ми зупинилися. Залунали привітальні вигуки. З вузьких понурих вікон царського застінку назустріч демонстрації висувались десятки рук і махали нам червоними хустками.

По Чоботарській на виручку в'язниці мчав з оголеними шаблями драгунський загін чоловік до тридцяти. Офіцер розраховував на навальність атаки й нещадність розправи. Бойова дружина під команду більшовика т. Діми кинулась уперед бойвим півкільцем і зустріла драгунів залпом. З півдесятка драгунів захиталося в сідлах. Бойовики стріляли в драгунів в упор. Зім'яті, розгублені, вони повернули назад і, притримуючи в сідлах ранених, показали хвіст.

Радісні, впевнені в своїх силах робітники вийшли на Катеринославську вулицю до Лопанського моста. В північній осінньої вечора миготіли, тьмяні газові ліхтарі. Люди співали жаргували, і раптом зовсім близько здригнулось повітря від залпів, засвітили кулі. Чітко пролунала команда т. Діми:

— Стрільцям залягти на тротуари за виступами домів!

Звичні до таких зустрічей люди (не тільки стрільці) швидко зорієнтувалися. Козачий загін, що вискочив нам назустріч з майдану, підтриманий кінними поліцейськими, кинувся в атаку.

Ми добре зустріли царських полі-

цаїв, драгунів і козаків. Бойовики, що залягли, били влучно по цілі. Маса загорілась єдиним поривом до відсічі — беззбройні робітники під обстрілом козаків перекидали вагони конки, будували барикади.

Під градом куль величезний натовп кинувся до збройної крамниці Тарнопольського. Задзвеніли шибки вітрий крамниці, і нові сотні робітників, озброївшись, кинулись на допомогу своїм бойовикам. Царські кіннотники зацокотіли підковами по шкарбукі бруку Сергіївської площі, втративши до 20 чол. убитих і пораних. Перемога лишилась за нами. Лопанський міст був узятий з боєм.

Ми підраховували свої втрати й трофеї. Коло десяти легко пораних робітників перев'язували в ближчих аптеках. Поліцаї, козаки й драгуни в паніці лишили нам десятки гвинтівок і шабель. Багато зброї було добуто в крамниці Тарнопольського. Ми організовано розпускали бойову демонстрацію, признавши збір наступного дня.

Вранці 11 жовтня в результаті вчорашніх боїв більшовики налічували нові сотні озброєних робітників. На Паровозному заводі провадився великий мітинг. З міста надійшли відомості, що там точиться бій, що чорносотенці облягають Університет. Ця звістка викликала цілу бурю. До 500 робітників, з яких чоловік 300 були озброєні вогнепальною зброєю, кинулися в місто на допомогу студентам. Вулицями не йшли, а майже бігли обурені, на все готові робітники, озброєні револьверами, рушницями, шаблями, саморобними списами і чим попало.

Коло Кузнечного моста нам не до речі підвернувся один з чорносотенних говарів, виноторговець Леонов. Він бризкав піною ненависті, підбурював проти нас двірників і пробував напасти на одного робітника. За

хвилю відгодований чорносотенець каюрчився, упавши на тротуар.

Ми вилетіли на Павловську площу й опинилися між двома вогнями.

Праворуч і ліворуч натовпом купчилися поліцаї і чорносотенці. Вони відкрили по нас стрільбу з лабазів Рибного базару, пробуючи відтягти нас до Нечеченського моста. Але план керівництва був інший. Відповівши на стрільбу, ми кинулись на виручку до Університету й тут зустрілися з головними силами чорносотенців і поліції. Нас зустріли залпами. Зав'язалася жорстока перестрілка. Чорносотенці трималися міцно. Ми кинулися в рукопашну бійку. Вхід пішли револьвери, рушниці, наші саморобні списи, кулаки. Студенти вирвалися з Університету й кинулись на чорносотенців з другого боку. Студент Жук повалив пострілом величезного рудого чорносотенця з портретом царя. Робітник Борзенко вирвав і потоптав чорносотенний прапор. Наші бойовики поливали чорносотенців залпами. Чорносотенці пустилися навітікача. Паніка була така велика, що громили, крамарі й інший чорносотенний набірід тікав просто через Лопань, рятуючись на Благовіщенському базарі. Обложені чорною сотнею революційні студенти були звільнені.

Радісна була зустріч робітників і студентів. Нас вітав багатомисичний натовп громадян, що зібралися в центрі міста на Павловській площі.

Керівники бойової більшовицької дружини Басалига, Корнєєв та інші ведуть бойові десятки робітників заводів будувати барикади. Сотні робітників, студентів, студенток тягли університетські меблі, дошки, ящики, телефонні стовпи, зривали брук, і в результаті гарячої роботи ми збудували п'ять барикад на Університетській вулиці й з боку Миколаїв-

ської площі на Шляпному й Соборному провулках і навіть спорудили з телефонних проводів дротині загорожі коло підступів до барикад з боку Павловської площі.

Настала холодна осіння ніч. Місто не спало. Барикади були оточені військом і поліцією. По місту патрулювали наші загони, вислані для захисту населення від злодіїв і чорносотенних громил, бо влада не тільки не турбувалась збереженням порядку в місті, але сама заохочувала й організовувала виступи громил і бандитів, щоб скомпрометувати повстання. Міська біднота й трудяща інтелігенція організували медичну допомогу оброронцям барикад і приносили їжу на барикади.

Революційний підйом охопив найширші робітничі маси. До двох сот озброєних робітників з меншовицьких організацій прийшли на барикади й заявили, що вони поривають із своїми меншовицькими керівниками й прилучаються до більшовиків.

Був перерваний телефонний і телеграфний зв'язок між Харковом і іншими містами.

І на барикадах і в стінах Університету кипіла робота. Студенти й студентки всю ніч набивали патрони й готували бомби. На покрівлях будинків вартували наші бомбісти, наводячи страх на військо й поліцію, що стояли поблизу барикад. Розбиті газові ліхтарі, мов каганці, тривожно освітлювали барикади й найближчу вулицю.

Царська влада вирішує раптовим ударом розгромити барикади й дезорганізувати роботу по їх зміцненню. Увечері в напівтьмі генерал Мау кидає кінноту в атаку на першу барикаду з боку Університетської вулиці. Та не так то вдалося.

Революційні робітники й члени бойової більшовицької дружини були

на своїх постах. На барикаді №1 закипіла робота по готуванню до відсічі. В темряві вимальовувались швидко мчущі вершники. Завили атакуючі, почувся дзенькіт шабель. Вибоями бруку зацокотіли підкови.

Гикання козаків, бойовий заклик барикадників: „Хай живе революція! Ура!“ злились в один гул, що все покрив. Затріскотіли постріли. Я був начальником першої барикади й намагався подати команду, прикладав руки рупором, але мене ніхто не чув. Проте в цьому не було й потреби. Охоплені єдиним поривом боротьби оборонці барикад знали одну команду більшовицької партії — „Збройна боротьба“, „Геть царизм! Хай живе революція!“

Все було вчасно мобілізоване на відсіч атакуючим. Бойовики передавали жінкам і студентам розряджені рушниці й навзміш одержували знову заряджені. Конвеєром ішла зброя в руки бійців. Оборонці барикад змели царську зграю. Атака була відбита.

Ми приступили до плавомірнішого зміцнення барикад на випадок нових атак. Ніч минула в напруженій роботі по укріпленню барикад і заготовці бойових припасів.

На світанку 12 жовтня невпинно й тривожно заревли гудки харківських заводів. Тривожними переливчастими хвилями котяться на барикади звуки добре знайомого гудка Паровозного заводу, а за ним цілим роєм відгукнулися гудки інших заводів, залізничних майстерень і паровозів. Увесь харківський пролетаріат став на ноги. До барикад потяглися тисячні робітничі походи. Піднявся дух в оборонців барикад.

Тисячі робітників ХПЗ й інших заводів Педінського району направились до нас на допомогу. На Кузнечній, Рибній, Московській вулицях їм пере-

городили путь воєнні застави. Зав'язався страшний бій беззбройних робітників з військом. Робітники зім'яли драгунів, прорвалися на Миколаївську площу і за заклик — „Озбройтесь!“ — під градом куль кинулись на штурм збройних крамниць „Спорт“ і „Охота“. На допомогу робітникам ми вислали з барикад наш збройний загін. Драгуни, козаки й поліція відступили, втративши до двох десятків убитими й пораненими. До нас прилучилися нові сотні озброєних робітників. Важкою ціною, втративши коло десятка робітників, цього дня було добуто багато зброї, патронів, пороху.

Розвиток революційної дії ширився. Барикади своїм існуванням були кращим способом пропаганди збройного повстання. Меншовики розгорнули свою підлу тактику, намагаючись зірвати розгортання революційної боротьби. Есери блокуються з дрібною буржуазією, харківські ліберали за дорученням тих і других посилено оббивають пороги харківських сановників, шукаючи шляхів до „примирення“, і в результаті ця зрадницька робота меншовиків, есерів разом з лібегалами привела до здачі барикад. Тоді більшовики настояли, щоб барикади були здані на почесних умовах: „Робітники повинні покинути барикади із зброєю в руках“. Бойовий настрій захисників барикад, виступ робітників заводів, розгром робітниками збройних склепів — примусили військову владу й губернатора погодитися на більшовицькі вимоги.

О 2 годині дня барикади були залишені на таких умовах: 1) вільний вихід з барикад їх оборонців; 2) зброя бойових дружин залишається у дружинників; 3) недоторканість оборонців барикад і робітників по дорозі до міста мітингу; 4) вільний мітинг протягом двох годин; 5) барикади займаються військом через

15 хвилин з моменту їх залишення оборонцями.

Барикади були здані, але керовані більшовиками оборонці вийшли звідти із зброєю в руках.

Багато десятків революціонерів-робітників загинули під час боїв з царськими опричниками, але революційний дух не був зламаний. 14 жовтня двадцять тисяч харківських робітників і тисячі громадян ховали жертви революційних жовтневих подій.

Розтягшись на декілька верст, грандіозний, спокійний, організований похід з оркестром робітників ХПЗ наводив жах на душителів революції. Не було ні смутку, ні сліз. Була тверда рішучість боротися з царським самодержавством.

Під час похорону більшовики організували збирання грошей на зброю.

Навколо Харкова бурувало революційне обурення в декількох повітах.

Сам царський уряд змушений був визнати революційну міць і солідарність харківського пролетаріату в дні барикад.

Барикади показали робітничому класові, що більшовицьке гасло „озброюйтесь“ є не теорія, а практичне діло робітничих рук.

Під керівництвом більшовицького штабу харківський пролетаріат почав знову готуватися до збройного повстання. Бойові дружини ще енергійніше навчалися стрільби й тактики вуличної збройної боротьби. Більшовики розгорнули велику роботу серед війська харківського гарнізону.

При більшовицькому комітеті була утворена спеціальна військова організація, що швидко розкинула свої відділи й осередки у військових частинах Харкова й Чугуєва. На заводах ХПЗ й Гельферіх-Саде більшовики готували пролетаріат до грандіозної збройної листопадової демонстрації.

Військові частини були так добре

підготовлені, що на нараді військової більшовицької організації на Сабуровій дачі напередодні виступу були присутніми до 200 представників од військових частин.

Сонячного морозного ранку місто сполошилось. Селяни, що продавали сіно на Кінному базарі, побачили, як з воріт казарми коло святодухівської церкви вийшли радісно збуджені роти солдатів Тамбовського резервного батальйону і рушили до заводу Гельферіх-Саде, що був поруч. Базар розладнався. Люди нічого не розуміли й чекали стрільби, сутички війська з робітниками, а замість цього побачили бурхливу, радісну зустріч одягнutih у робочі піджаки й сірі шинелі братів — робітників і селян.

За зарані виробленим більшовиками планом до Гельферіх-Саде йшли піхотні частини Воронежського полку з Конюшенної вулиці.

Це було зроблено більшовиками чудово. Не встигла ще опам'ятатися міська влада й зібрати сили, як величезна демонстрація з піснями, з червоними прапорами вже йшла до Петінської вулиці. Слідом тягся збитий з пантелику базар. Стукали хвіртки, і на вулицю висипали радісні родини робітників.

Так почалася ця чудово підготована демонстрація. Харківська влада проспала. Спрямовувані єдиним більшовицьким керівництвом бойові колони з усіх боків сходилися до перехрестя Молочної й Петінської вулиць. Тут відбувалися зворушливі зустрічі солдатів і робітників ХПЗ, які на чолі з т. Артемом уже були тут.

Пам'ятаю, як приходили робітники ХПЗ й з радісним сміхом і риданнями кидались обнімати солдатів. Робітники розуміли, що вперше в революції 1905 року робітники й селяни, одягнуті в сірі шинелі й названі „солдатами“ царської армії, із зброєю

в руках приєдналися до пролетаріату й виступили разом із ним проти своїх вікових гнобителів — поміщиків, фабрикантів і їх царського уряду. Робітники бурхливо раділи тому, що, нарешті, багнети, сотні років направлені проти трудящих, повернулись проти царського деспотизму.

Назавжди лишилось у мене в пам'яті, як робітники ХПЗ несли на руках улюбленого свого більшовицького вождя Артема. Він з піднесеною рукою, в розстебнутому піджаці, без шапки, протяжно, щоб усім було чути, говорив палку більшовицьку промову. Грандіозний похід розтягся через усю Молочну вулицю. Тріпотіли червоні прапори. Грізно похитувалось море багнетів. Обличчя урочисті. Де в кого поблискували на очах сльози. Радісно шастала робіничча дітвора. Дружини й матері робітників—пі-пі—та й витирали сльози. Цілі натовпи радо вітали нас. Здавалось, що місто було загінотизоване ніколи не баченим походом робітників і солдатів.

Але більшовики не дрімали. Вони чекали небезпеки й були насторожені. Штаб воєнно-бойової більшовицької організації приводив демонстрацію у бойовий стан.

За розпорядженням штабу команди сотень бойової дружини разом з десятниками займають з бойовиками всі бокові вулиці. Робітники беруться за руки й оточують демонстрацію живим кільцем.

— Бомбісти, вперед!

І десятки робітників з бомбами в руках стають попереду. Обличчя солдатів розсвітають захопленням. Солдатів дивує й радує ця надзвичайна, серйозна бойова сила в бобрікових піджаках і робітничих кепках. Більшовики не помилилися в своєму розрахунку. Харківська влада оговталась від раптового оцінення

й хапливо заходилася організовувати вірні царизмові козацькі, драгунські й артилерійські частини. Урядове військо поспішно стягалось до центра міста. Царські кати не зважувалися одразу йти в бій з такою серйозною революційною силою й пустили для спроби окремі загони.

З Греківської вулиці вилетіли були у фланг нам козаки, але не встигли й гикнути, як їм дали залп і пару бомб, і вони накивали п'ятками. Солідний кавалерійський загін спробував було зламати демонстрацію на Москалівській вулиці ударом у голову. Момент був вирішальний. На чолі демонстрації йшли солдати.

— Що зроблять солдати? — думали ми. — Чи зважаться вони дати відсіч вірним царизмові козакам?

Минали напружені хвилини: зважаться чи не зважаться? Козаки, підтримувані невеликим загonom піхоти, готувалися кинутись в атаку. Злісно, погрозливо поглядали на них наші солдати.

Козаки вихопили шаблі.

— В атаку! — прохрипів козачий офіцер і з заломленою набакир шапкою помчав уперед на чолі козачої зграї.

Пролунала команда серед повсталих солдатів, що пішли з нами, і миттю перед царськими опричниками виріс ліс багнетів, і грізно заклацали затвори. Козача атака не вигоріла. Сконфужені козаки повернули назад і шмигнули в провулок. Демонстрація рушила до Москалівських казарм повз ряд інших казарм, поповнюючи свої ряди новими колонами повсталих солдатів. Таким чином до моменту виходу демонстрації в центр міста на Павловську площу могутність демонстрації ще більше посилилась.

Тут нас чекав царський „сюрприз“: кулемети, артилерія, козаки й по-

ліційні собаки. Вся ця зграя ошети-нилась артилерією і кулеметами, при-готувалась потопити революційну демонстрацію в потоках робітничої крові.

Але який жах охопив генералів, коли при появі повсталих солдатів і робітників на Павловській площі їх радо зустріли деякі до цього часу „вірні“ царизмові військові частини. Перш ніж устиг відкрити рот гене-рал Нечаєв, щоб подати сигнал для розстрілу демонстрації, як раптом грянув в унісон нам военний оркестр піхотного Охотського полку, приго-тованого тут для розстрілу демон-страції. Прогриміло багатотисячне привітальне „ура“ робітників. Радості не було краю. Охотський полк, що мав завдання першим відкрити вогонь по демонстрантах, дружньо вітаючи нас, пропустив ряди демонстрантів до центра Павловської площі. Коман-дувач війська генерал Нечаєв, вра-жений таким зворотом справи, ки-нувся з простягнутими руками до повсталих солдатів і несамовито за-кричав: „Пожалійте царя - батюшку! Не слухайте внутрішніх ворогів! Ро-зійдіться! Або я кулеметним вогнем всіх вас тут укладу на місці“.

Але генерал Нечаєв скоро побачив, що кулемети тут не допоможуть. У відповідь на його заклик „пожаліти царя - батюшку й видати привідців“— революційні солдати відповіли ульти-матумом: „Або виконання наших ви-мог, або ми відкриваємо вогонь“. І в potwierдження своїх вимог командири повсталих частин дали розпорядження своїм помічникам по батальйонах і ротах зайняти бойові позиції і тут же

заявили генералу Нечаєву, що неви-конання політичних вимог, пред'явле-них повсталими солдатами, приведе до знищення всіх перепон і, в першу чергу, самого генерала Нечаєва. Мо-мент був виняткового напруження. З обох сторін готувались до бою. Урядове військо також стало в бо-йову готовість, офіцери кинулись до своїх частин. Кулеметники залягли біля своїх кулеметів.

Поки генерал був зайнятий розмова-ми й умовляннями, керівники військо-вої бойової більшовицької організації швидко заводили бойові десятки наших дружин в тил урядовому вій-ську. Бомбісти непомітно зайняли по-зиції в тилу кулеметників і розгор-нули серед них революційну пропа-ганду. І, нарешті, на покрівлях домів показались загрозливі фігури „бо-брикових піджаків і кепі“ з бомбами в руках. Генерал Нечаєв змушений був відступити перед силою рево-люції.

Це була друга перемога револю-ційних робітників у Харкові. В цей день неймовірно лияли харківські ліберали й стушувались меншовики. Ліберали хотіли посадити буржуазію на плечі робітників і селян замість царя. Меншовики хотіли допомогти буржуазії краще всістися на плечах трудящих. А тут раптом грізні маси в піджаках і шинелях піднесли озброєну руку через схитнутий трон над головою самої буржуазії.

День 23 листопада в Харкові був міцною більшовицькою підготовкою до збройного повстання робітників 12 грудня 1905 року проти царизму.

В. Курашова, Н. Розін

ПИСЬМЕННИК-БІЛЬШОВИК

Немає мірила, немає певних прийомів для вияву в художньому творі того, що зветься письменницькою пристрастю.

Письменник не заносить її окремим пунктом у план свого твору, критик не досліджує спеціально художніх форм її вияву.

Та все ж вона, вогненна й невлотима, існує, і твори, яких черкнеться вона своїм гарячим крилом, запалюють серця любов'ю й ненавистю, ідея, освітлена її вогнем, розкриває перед читачем нові висоти.

Саме така письменницька пристрасть є характерною рисою творчості Миколи Островського, саме сила цієї пристрасті, сила любові автора до людей більшовицької волі хвилює й захоплює нашого читача.

Островський, увійшовши в літературу своєю першою книгою „Як гартувалася сталь“, відразу завоював любов і повагу радянського читача.

Із сторінок книжки ні відважною героїною боротьби на фронтах громадянської війни, із сторінок книги дивиться близьке й рідне радянському читачеві лице молодого бійця Павки Корчагіна, звучать пристрасні, сповнені любов'ю до нашої країни, до більшовицької партії слова.

Не новиною теми, не популяризацією книги критиками пояснюється успіх Островського. На тему про комсомол, про молодого героя написано десятки книжок. Короткозора критика рік не добачала книги Островського.

А все ж книга „Як гартувалася сталь“¹ знайшла широку дорогу до радянського читача, зайняла серед книг про молодого героя одне з перших місць.

Пройшло досить часу відтоді, як комсомол на всю широчінь поставив перед літературою вимогу — створити збірний тип молодого героя нашої епохи. З того часу наша література збагатилася на ряд талановитих творів, що внесли певну частку в реалізацію цього завдання. І все ж як часто доводиться згадувати слова: „О если бы ты был холоден или горяч, но ты только тепел“.

Відсутність письменницької пристрасності часто приводить до поверховості, накладає нальот „холодності“ на ряд творів.

Секрет успіху книги Островського в тому, що автор глибоко знає події і психологію героїв, про яких іде мова в книзі, причина гарячого відгуку читачів та, що автор зумів освітити вогнем більшовицької пристрасті, революційним пафосом діла і дні своїх героїв.

¹ М. Островський. „Як гартувалася сталь“, „Молодий Більшовик“, 1934.

Свого часу видатний критик Пісарев, аналізуючи образи героїв, що їх показувала сучасна йому література, прийшов до такого сумного висновку: „... Словом все говорит нам, что в действительности очень мало положительных деятелей и что попытка представить таких деятелей в литературе не удалась именно от недостатка наличных материалов“. (Писарев. т. I, ГИХЛ, стаття „Стоячая вода“, ст. 101).

І справді, стійкі, віддані справі визволення від експлуатації людства особи були в ті часи поодинокими героями. Найталановитіші письменники задихалися в „стоячій воді“, що їх оточувала, найталановитіші письменники з надзвичайною гостротою переживали трагедію розладу з дійсністю.

Наша епоха принесла з собою нечуваний розквіт творчих можливостей трудящих.

В часи громадянської війни з простих робітників і наймитів зростали Чапаєви і Щорси, в часи будівництва з рядових робітників і колгоспників виростають Стаханови, учасники героїчного походу „Челюскіна“, герої величних перельотів.

Наша соціалістична країна — батьківщина найвідважніших героїв, батьківщина людей непереможної сили волі й мужності.

Цінність роману Островського в тому, що він відтворив це зростання нового героя, показав, до яких нечуваних висот зможе дійти людина більшовицької волі.

Павло Корчагін — центральний образ повісті „Як гартувалася сталь“.

Перед читачем у правдивих картинах розгортається життя робітничого підлітка Павки, змальовується процес його ідейного зростання.

Завдання книжки — подати образ молодого героя — аж ніскільки не звужило сюжетну схему повісті.

Островський сміливо розгортає сюжетні лінії, охоплюючи події, що входять за межі сфери безпосередніх дій героя, сміливо вводить характерні для епохи епізоди, не скупиться на фарби в показі людей, що в їх оточенні, за їх керівництвом зростає і гартувався характер героя.

При умові такого багатого використання матеріалів, що характеризують епоху, її людей, образ основного героя звучить переконливо, він ніби на очах у читача виростає, формується в конкретних умовах дійсності.

В спосіб характеристики позитивного героя Островський іде оригінальним шляхом.

Виділивши основною сюжетною лінією показ життя Павки Корчагіна, автор, проте, не збивається на торований шлях хронікальної розповіді.

В житті героя автор виділяє ряд етапних моментів, що мали вирішальне значення в формуванні характеру героя, подаючи їх барвистими соковитими мазками.

Так, приміром, динамічно, з великим напруженням подано момент, коли Павка Корчагін стає стихійно революціонером.

Юнак пройшов уже тяжку школу роботи у торгівця в ставціному буфеті, де дванадцятигодинний робочий день підлітка був заповнений стусанами і брудною лайкою, школу роботи кочегаром, де він вперше відчув назрівання нової, близької йому сили в робітничому колективі. Обставини життя й роботи виховали у підлітка ненависть до тих, хто обстоє і освячує основи рабства.

Звіден цілком зрозумілий сміливий вчинок хлопця, що кидається на озброєного петлюр'вця і допомагає визволитись комуністові.

Наступний етап — боротьба Павки на революційних фронтах — виховує в нього свідомого, відданого справі партії комуніста.

Крок за кроком показує Островський ідейне зростання героя, показує, як гартується в революційній боротьбі характер героя.

Нові риси характеру — відданість справі партії, безмежний революційний героїзм, жаждою до знання, до учби, — все це набуває Павка Корчагін в революційній боротьбі.

„Павло втратив у собі свідомість окремої особи. Всі ці дні, напоєні жаркими сутичками, він, Корчагін, розтанув у масі і, як кожен із бійців, навіть забув про своє „я“; лишалось тільки „ми“: наш полк, наш ескадрон, наша бригада“.

Знову барвистий, сповнений революційного пафосу епізод подає Павку в нестримному зльоті до тих висот, що на них підняв трудящих розмах революції.

Автор умів яскравим, динамічним малюнком закріпити образ Павки — бійця, дати його максимально виразним: окресленим, майже фізично зримим.

„Пригинаючись до шиї коня, летів Корчагін. Поруч, на вороному тонкономому коні — Топтало.

На очах у Павки зарубав неблаганним ударом нестримний будьоновець легіонера, що не встиг підвести до плеча гвинтівку.

З скреготом ударили об камінь бруку ковані копита. І раптом на перехресті, куди вихопилися, — кулемет, просто посеред шляху, і, прихилившись до нього, тріє в голубих мундирах і чогирикутих конфедератках. Четвертий з золотим жгутом — змійкою на комірі, побачивши скачущих, викинув уперед руку з „маузером“.

Ні Топтало, ні Павло не могли стримати коней і просто в кігті смерті рвонулися на кулемет. Офіцер вистрілив у Корчагіна — мимо. Горобцем цівкнула куля коло щок, і відкинутий грудьми коня поручик стукнувся головою об каміння, впав навзнік.

Тієї же секунди зареготав дико, гарячково поспішаючи, кулемет. І впав Топтало разом із вороним, укушений десятком джмелів. Вздибився Павлів кінь, злякано хропучи, рвучко переніс їздця через тих, що впали, на людей коло кулемета, і, окресливши яскраву дугу, з усієї сили пущена, впилася шабля в голубий квадрат кашкета.

Глухо хруснув розколотий череп, і знову шабля метнулася в повітря, готова впасти на другу голову...

Наче шалена гірська річка, вилився на перехрестя ескадрон, і десятки шабель засмужили повітря“.

Рубає шабля Павла Корчагіна!

Всюди: в героїчних ескадронах Будьонного, в загонах ЧОН¹, в бригадах для відбудування застиглих за роки війни й розрухи заводів, — всюди в лавах перших іде молодий комуніст Корчагін.

Особливо позитивне в книзі Островського те, що автор далекий від шростої фіксації лише дій героя.

¹ ЧОН — „Части особого назначения“

Автор уміє освітити гарячим почуттям любові до партії, до революції всі вчинки героя, вміє показати ідейний і моральний ріст Павла як вияв величезного творчого зльоту пролетаріату.

В образі Павла Корчагіна знайшли індивідуалізоване втілення риси, характерні для передових загонів молодих поколінь пролетаріату.

Ці риси інколи автор подає ніби побіжними штрихами, але між ними існує такий міцний зв'язок, що відчуваєш — коли відкинути ці незначні на перший погляд штрихи, образ багато втрапить у своїй виразності.

І те, що Павка Корчагін захоплюється образом Овода, і те, що юнак носить в грудях під замашеною спеціркою велику гордість будівника і з огидою, як на паразитарну тварину, дивиться на випещену панянку Неллі Лещинську, і бережне, по-юнацькому чисте ставлення до дівчат - товаришок — все це лише доповнює, конкретизує портрет героя.

Провісивши перед читачем героя з днів дитинства аж до часу його змужнілості, автор переконливо показав, як у боротьбі гартується характер героя, як у боротьбі виховується тверда більшовицька воля.

З ім'ям революції, з ім'ям партії, з палким бажанням виправдати довіру партії йдуть юнаки - комсомольці на штурми великих і малих Перекопів.

Напівроздягнені, голодні, в оточенні куркульських банд Павка Корчагін і його друзі, працюючи пліч-о-пліч із старими більшовиками, здобувають дрова для міста, що задихається від стужі, в холодних лещатах зими.

„Мітинг їм непотрібний. Агітувати тут нікого. Правду ти, Токарев, сказав, що їм ціни немає. Ось де сталь загартовується“.

Таку оцінку дає комсомольцям старий більшовик Жухрай.

Ціни немає людям, вихованим партією. Вони є найдорожчий скарб нашої батьківщини. Ці слова прекрасно реалізовані в образах книги Островського.

Жорстока хвороба звузила коло діяльності героя. Кипуча діяльна натура Корчагіна поставлена, здавалося, в безвихідне становище.

„Павлова рука повільно стягла з голови кашкет, і туга, велика туга сповнила серце. Найдорожче у людини — це життя. Воно дається їй раз, і прожити його треба так, щоб не було до муки боляче за безцільно прожиті роки, щоб не палила ганьба за підленьке і дріб'язкове минуле — тільки для себе, і щоб умираючи міг сказати, що все життя і всі сили віддано найпрекраснішому в світі — боротьбі за спільну справу“.

Такому кипучому життю, здається, безповоротно стала наперешкоді тяжка хвороба героя, що перетворила кріпкого юнака в прикуту до постелі майже нерухому людину.

Але безмежна любов до нового, залізна воля більшовика виривають його з цього трагічного кола. Це новий етапний момент у житті героя, коли він виступає перед читачем як образ безмежних висот більшовицької волі.

Прикута до постелі нерухома людина, людина, що втратила ще й зір, стає талановитим письменником.

Залізна витриманість, твердість характеру повернули героя в лави будівників соціалізму, в лави бійців. Знову знайдена радість відданої праці в інтересах колективу.

„Хіба міг він померти в день своєї перемоги, коли мрія стала дійсністю, коли пристрасним поривом розірвано залізне кільце і він знову вертається

в строй. Не міг. От чому хвиля нових сил прийшла йому на допомогу, і він, анеквровлений, але вицілілий від загибелі, вертався до життя, яке стрічало його в блакитному сьвітлі пломенюючого ранку“.

Цей насичений революційною пристрастю образ молодого бійця з твердою більшовицькою волею допомагає партії і комсомолу виховувати молоде покоління.

У своєму привітанні кіннотчикам Туркменії з приводу успішного завершення небаченого в історії героїчного кавалерійського переходу т. Сталін пише:

„Тільки ясність мети, наполегливість у справі досягнення мети і твердість характеру, що ламає всі і всякі перешкоди — могли забезпечити таку славу перемогу. Партія комуністів може вітати себе, бо якраз ці якості культивує вона серед трудящих усіх національностей нашої неосяжної батьківщини“.

Ясність мети, наполегливість у справі досягнення мети, твердість характеру, — ось риси, характерні для нашого позитивного героя.

Наша література, зображаючи позитивного героя, подаючи для молоді зразок поведінки, саме ці якості мусить культивувати, саме ці якості мусить відтворювати в глибоких і хвилюючих образах.

Заслуга Островського в тім, що він зумів показати типовий образ позитивного героя наших часів, зумів відтворити ті риси характеру, що глибоко хвилюють нашу молоддь, культивують у ній риси справжнього революційного героїзму.

Ми вже відзначали багатство матеріалу, сміливе введення типових для епохи осіб, що вигідно характеризує повість Островського. Героя не подано відірваним від колективу. Особиста доля героя тісно переплітається з долею інших дійових осіб, і ці дійові особи не є лише фоном, на якому діє герой, а дають індивідуалізоване уявлення про той колектив, що з нього виростає Павка.

Островський уміє економно, в невеликій числі характерних епізодів тепло подати друзів Корчагіна — комсомольців. Серьожа Брузжак, запальний юнак, що загинув на фронті революційної боротьби, сестра його Валя, комсомолка, що йде на смерть з „Варшав'янкою“ на устах, коли її напівзакатовану ведуть білі з тюрми на шибеницю, політрук червоних частин Рита Устинович, дівчина, що вміє в своїх маленьких руках міцно тримати зброю, — ці типи молоді характерні для героїчного комсомолу.

Островський показує, як виховують робітничу молоддь, як піклуються про неї старі більшовики.

В обставинах підпільної роботи матрос-більшовик Жухрай знаходить час і вміння працювати з молоддю, в простих словах знайомити її з вченням про комунізм, привчати її до практичної революційної роботи.

Змальовуючи більшовика Жухрая, автор застосовує цікавий прийом: його діяльність передається не безпосередньо, а через сприйняття Павки Корчагіна та його друзів. В уявленні комсомольської молоді Жухрай — людина, що її похвала є найбільша нагорода, людина, що її слово — найбільший авторитет. Коли Серьожа доводить Валі, що він мусить лишити

сім'ю і йти на фронт, найбільший довід для нього — посилання на Жухрая: „Пам'ятаєш, як нам Жухрай розповідав?“

Цей прийом характеристики більшовика через сприйняття його діяльності молоддю допомагає авторові в емоційному забарвленні подати взаємини старих більшовиків з комсомольською молоддю, підкреслити любов молоді до своїх керівників.

Так само вміло, хоч дещо скупо, подана постать більшовика Сегала.

Сивий старий підпільник, редактор губернської газети, завжди оточений молоддю. Всюди — на зборах, у театрі, навіть дома вечорами навколо Сегала шумлива комсомольська молодь.

Автор прекрасно розкриває риси характеру Сегала в дії.

Так, приміром, тонко виявлена спостережливість Сегала. За пишномовними виступами Туфти Сегал уміє розпізнати прихованого троцькіста, вміє демаскувати його перед молоддю.

Вдало подано в книзі й кадрових робітників Політовського, Артема Брузжака, що, ризикуючи життям, позбавляють змоги німецьких окупантів перекинути збройні ешелони проти червоних.

„Не можна нам везти, розумієш? Там бій точиться, повстанці колії підривали. А ми цих собак привеземо, так вони їх порішать ураз. Ти знаєш, синку, я за царя не возив при страйках. І тепер не повезу. До смерті ганьба буде, коли для своїх розправу привезем. Адже бригада паровозна втекла. Життям ризикували, проте повтікали хлопці. Нам поїзд доставляти ніяк неможливо“, — так говорить старий робітник Політовський.

Червоні, відступивши, залишили міцний тил з робітників, який допомагав тій боротьбі, що точилася безпосередньо на фронтах, — в ряді правдивих епізодів автор показує це.

Змальовуючи табір ворогів, Островський застосовує сатиричний спосіб розкриття образів. У такому сатиричному тоні, приміром, подано опис парад у петлюрівських військ:

„Урочистий парад“, що готували Петлюрі офіцери, попи та крамарі, прийшов як демонстрація крайньої тупості, звирячої жорстокості, цілковитого безсилля жовтооблаkitників. Увесь „вдячний народ“ Петлюри складається з двох попівен, крамарів, попа, голови управи та кількох „українських“ вчителів. Насильно мобілізовані Петлюрою молоді хлопці щодня тікають: щоб зберегти військово майно, їм не видають чобіт, і на параді йдуть сотні босих кандидатів у „бігуни“. Бундючні офіцери при цій армії, промова Петлюри викликають лише глузливі посмішки та ненависть трудящого населення.

Галерея ворогів доповнюється типами буржуазної молоді. Автор виводить ровесників Павла Корчагіна — гімназистів, що з ними ще з дитинства ворогував Павло: Віктора Лещинського, Шурку Сухарка, Заліванова, Лізу Сухарко та інших.

Але до показу цієї буржуазної молоді, на нашу думку, автор підійшов однобічно. Цілком логічно було б — і це не суперечило б дійсності, — щоб ця молодь, яка ще з дитинства ненавиділа трудящих, виступала в боротьбі як ворог радянської влади. Автор же на це дає лише один натяк (Віктор Лещинський видає Павла петлюрівцям), висвітлюючи далі цю буржуазну молодь лише по лінії морального й побутового розкладу. Перетворившись

У „липовиків“ студентів, ці колишні гімназистики пиячать, нюхають кокаїн, гвалтують родичок, торгують контрабандою і т. д. Такий показ однобічний, бо ці „липові“ студенти, колишні гімназистики, були в свій час шпигунами контррозвідок, виступали збройно проти червоних.

Автор змальовує цю буржуазну молодь лише з побутової сторони, не показавши, як виростили ці гімназистики на ворогів, як шкодили вони радянській владі. Це — хіба книги.

Мусимо відзначити, що в новому своєму романі „Народжені бурею“ (якому ми маємо присвятити окрему статтю) і в змалюванні ворогів Островський іде значно складнішими шляхами.

У книзі Островського прекрасно подано епоху. Робота партійних організацій в підпіллі, червоний фронт, боротьба за відбудування народного господарства,— все це подано в захватних епізодах, що передають пафос тих днів, показують, чим жили, чим горіли тисячі бійців революції.

Відчувається велике звання автором матеріалу, продуманість у розташуванні окремих деталей твору. Так, приміром, відтворюючи роботу, побут героїв, автор уміє подати саме типові моменти в житті партійних і комсомольських організацій, бо діяльність окремих героїв міцно переплітається з життям колективу.

„На столі керсправами стояв „максим“, коло нього возились кулеметники ЧОН'у, в коридорах мовчазні вартові міського активу партії й комсомолу“,— в таких суворо стриманих словах передається обстановка роботи партійних і комсомольських організацій у період боротьби з бандитизмом.

Напружена боротьба ЧОН'у з бандитизмом, мобілізація всієї організації на добування дров, боротьба за використання кожного гвинтика, кожного раніше застиглого верстата,— це ті типові обставини, що в них міцнів, загартовувався комсомол.

Із сторінок книги віє героїкою червоних фронтів, героїкою напружених днів відбудування, і особливо відчувається суворая простота, глибока любов автора до своїх героїв, відсутність тієї фальшивої пози, що її часто надають деякі письменники героям революції.

Герої книжки Островського — не ті опереткові постаті, що досягають перемоги одним помахом руки. Автор показує ту силу волі, ті безмірно тяжкі втрати, що через них йшли більшовики до перемоги.

В зимовий холод в старенькому піджаці, в драних чоботях, в оточенні банд, схудлий і почорнілий, але з гарячими очима й з твердим рішенням перемогти працює Павка Корчагін із своїми друзями, комуністами й комсомольцями, на лісорозробках, рятуючи місто і залізницю, що застигають без палива.

Дух епохи, її горіння автор уміє подати в тонко спостережених рисах психології героїв.

„Коли в високій кімнаті Губкому за довгим столом зібрались дев'ятнадцятеро, побачив на аркушику паперу, що лежав у секретаря Якіма, твердо надряпані рядки: „Ліквідація політичної неписьменності в комсомолі“ і нижче „Дрова“. Чудним здалося, що питання про дрова полізло вниз“.

Так через сприйняття Павки Корчагіна подається новий етап роботи комсомолу, етап повороту комсомольських організацій до навчання.

В справі виховання нашої молоді в комуністичному дусі, в справі виховання тієї молоді, що зростає в умовах соціалістичного будівництва, в умовах розквіту нашої країни і не зазнала труднощів минулих боїв,— художнє відтворення героїчного минулого відіграє велику виховну роль. Книжка Островського виховує нашу молодь на героїчних традиціях минулого, плекає в ній риси характеру бійця-комуніста.

* * *

„Я пригадую, коли герой моєї книги Павка Корчагін, виступаючи на партійних зборах, думав про себе: „я виступаю виставне“. Але ні. В нашій країні, якщо в грудях стукає серце, людина не може сказати, що вона виступає виставне“— звучить вогниста хвилююча промова письменника-ордежоносця, що виступає по радіо перед багатотисячною аудиторією своїх читачів і друзів.

Так, радянська країна— батьківщина незламних людей, що дають небачені зразки мужності, героїзму. Любов до соціалістичної батьківщини, до славної більшовицької партії підносить рядових бійців до непереможних висот революційної пристрасності і вольового напруження. Життя і діяльність Миколи Островського— зразок цієї мужності і революційної пристрасності.

Ще зовсім юним вступає 1919 року Микола Островський у комсомол і стає відважним кавалеристом частин дивізій Котовського й Будьонного. Йому не було ще повних шістнадцяти років, а в грудях його вже билося пристрасне серце бійця революції. Рески роботи на капіталістів навчили робітничого підлітка гострої несправності до старого, приклади героїчної роботи старих більшовиків стояли перед його очима, коли в нестримному рухові атаки на ворога мчав у перших лавах юний кавалерист.

Бадьорий, повний енергії, запальний юнак любив життя, любив грати на гармошці, слухати щасливий сміх такої ж, як і він, енергійної молоді, любив мріяти про щасливе життя людства. Тому всюди, де потрібна була відданість партії, сила революційного напруження,— першим був Микола Островський. Не зважаючи на тяжкі поранення, він не кидає фронту аж до кінця громадянської війни. 1924 року Островський вступає до партії. Керівна комсомольська робота, робота на фронтах відбудови, охорона прикордоння наповнюють життя пристрасного бійця.

І от 1927 року перед цим пристрасним бійцем, чие життя наповнене було кипучою діяльністю, хто звик іти першим на заклик партії,—невблаганною перепоною постала жорстока хвороба.

Але пройдезна школа боротьби, залізна воля бійця виводить Островського з цього трагічного становища. Прикутий до ліжка, позбавлений змоги рухатись, сліпий, Островський величезним напруженням волі повертає себе в лави активних будівників соціалізму. Багато попрацювавши над собою, оволодівши культурною спадщиною, Островський відточує собі нову зброю— зброю письменника.

Книги Островського знає вся наша країна. За його творчістю стежать мільйони радянських читачів.

Позбавлений фізичної сили, Островський зумів виховати в собі нову силу, силу художнього слова, щоб віддати цю силу самому дорогому й любимому— соціалістичній батьківщині.

Оточений любов'ю й повагою нашої партії, нашої країни, працюючи в своєму невеличкому будинкові на березі Чорного моря, Островський знову зайняв передове місце в лавах борців за соціалізм.

В листі до свого друга тов. Пузиревського Островський пише:

„Давно, Сашко, нам надо было бы увидаться. Много воды утекло. Много пережито. Есть, о чем рассказать. Помнишь, ты говорил о себе: „Я то четыре пятачки переживу, а вот вы, дохлая компания, пожалуй и дезертируете“. Хорошо, что ошибся. Правда, Саша, одному не бывать: это не взлезть мне еще раз на коняку, прицепив саблю до боку, и не тряхнуть уже старинкой, если гром ударит. Придется, видимо, это делать тебе и тем, кто вырос из соплиценьких на геройских ребят. А жаль, Саша. Не плохо шли бы наши кони ...

Что же, у каждого своя „судьба“. Буду работать другой саблей, а ты уже и за меня вогнешь, кому следует“...

Через тяжку хворобу письменник позбавлений змоги виступити безпосередньо проти ворога в бою. Але відточено іншу зброю — і шабля кавалериста-будьонівця, тепер письменника, так само влучно, як і раніше, рубає ворогів.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

Ленін і Сталін в українському фольклорі. Харківське обласне правління СРПУ готує до 20-х роковин Пролетарської Революції велику збірку оригінальних та фольклорних матеріалів Харківщини, тема якої — „Ленін і Сталін в українському фольклорі“.

Зважаючи на те, що це почесне і відповідальне завдання може бути виконане лише за активної допомоги широких трудящих мас, обласне правління СРПУ звернулося з відкритим листом до комсомольських, професійних організацій районів, педагогів, студентів, піонерських організацій, учнів, школярів, літгуртківців з проханням організувати на місцях збирання і запис фольклорних матеріалів про Леніна і Сталіна. До збірки увійдуть пісні, вірші, оповідання, спогади, легенди, казки, приказки тощо, як нові, так і вже друковані в районній пресі та стінгазетах.

Обласне правління СРПУ вживає конкретних заходів, щоб якомога скоріше і з найбільшою повнотою зібрати фольклорний матеріал про Леніна і Сталіна. Всім письменникам, що виїжджають у творчих справах на райони Харківщини, дано завдання особливу увагу звертати на організацію та збирання фольклорних матеріалів.

Початок у цьому відношенні поклали письменники Іван Вирган та Давид Вишневський, яких було відраджено до Сум. Там вони, поряд загальної роботи — влаштування літературного вечора, зустрічей з початкующими авторами тощо, провели кілька бесід про значення збірки й організували спеціальний пункт для збирання фольклорного матеріалу.

Таку роботу було доручено провести Володимирові Коряку в Полтаві, Лозовій і Кременчуці, Костеві Гордієн-ку — на Лебединщині.

Найближчим часом на райони Харківщини виїздить кілька письменницьких бригад.

Друга частина збірника складатиметься з оригінальних творів письменників Харкова, присвячених вождям народів — Леніну і Сталіну.

Для редагування збірки обласне правління виділило редакційну колегію в складі: Д. Галушка, Ю. Смолича, І. Муратова, І. Сенченка, Я. Замочника, К. Гордієнка, М. Хашчевського, В. Коряка, П. Байдебури, І. Виргана.

Збирання фольклорних матеріалів триватиме до 1 березня 1937 року.

Новий твір Павла Тичини. У жовтні в Спілці радянських письменників України Павло Тичина прочитав окремі розділи нової поеми, присвяченої громадянській війні на Україні, зокрема боротьбі проти польських окупантів.

Присутні дали новому твору поета високу оцінку, відзначили монументальність твору, своєрідність художньої характеристики образів, багату, барвисту, яскраву мову і виняткову майстерність у змалюванні краєвидів. В поемі автор використав кращі зразки українського фольклору.

Новий твір Павла Тичини є його капітальна праця до 20-річчя Великої пролетарської Революції.

Збірник іспанської революційної літератури. Прагнучи ознайомити широкі кола юних читачів із сучасною революційною літературою Іспанії, Дитвидав при ЦК ЛКСМУ уклав великий збірник творів кращих іспанських революційних письменників для дітей старшого віку. Весь збірник поділяється на дві частини — прозаїчну і поетичну. В прозаїчний розділ збірника увійшли уривки з таких творів:

Роман Х. Сендер — „Магіт“, „Тамішня“, „Бура на півдні“, „Сім червоних педілів“, Сесар М. Арконада — „Біднота проти багатів“, „Поділ землі“, Мануель Д. Бенавіуес — „Так сталася революція“, Хоакін Ардеріус — „Селяни“, Ісідоро А. Гонсалес — „Кроти“.

Збірник також міститиме поезії:

Рафаель Альберті — „Айда Лафунте“, „Астурійська“, „Балада про дванадцять лісорубів“, „Радянські жінки іспанським робітникам“, „Пісня про Тельмана“. П. та І Бельтран — „Пісня іспанських дітей про Леніна“, „Ми — Жовтень“, „Комсомол уперед!“, „Промовляє безробітний“, Луїс де-Тапіа — „Ватаку, п'ятий полк!“ Санчо Перес — „Сталін“.

Оформлюється книга репродукціяма з картин класиків іспанського мalarства — Веласкеза, Франціско Гойя і репродукціями з картин сучасних найвидатніших іспанських художників — Пабло Пікасо і Геліос Гомеса.

Збірник в 22 друкованих аркуші здано до виробництва.

Готуються до пушкінських днів. В Сумах центральна районна бібліотека готується до 100-річчя з дня смерті великого російського поета О. С. Пушкіна під лозунгом найширшого просування творів поета до робітничого читача. При бібліотеці організовано гурток для вивчення творів Пушкіна. Робітничий театр заводу ім. Фрунзе під керівництвом режисера Бердинського готує п'єсу „Кам'яний гість“ і оперу „Євгеній Онегін“, які будуть поставлені в заводському клубі в день роковин смерті поета.

Дитвидав ЦК ЛКСМУ до пушкінських днів. Державне Дитяче видавництво при ЦК ЛКСМУ енергійно готується до наступного святкування сторіччя з дня смерті геніального поета російського народу О. С. Пушкіна.

Для дітей старшого і середнього шкільного віку видається мовою оригіналу п'ятитомник вибраних творів

Пушкіна, який охоплює найголовніші твори великого поета.

Перший том присвячується вибраній ліриці, другий — „Євгеній Онегін“, третій том — вибрані поеми („Руслан і Людмила“, „Кавказський пленник“, „Полтава“, „Мідний всадник“ і „Бахчисарайський фонтан“), четвертий том — драматичні твори: („Борис Годунов“, „Моцарт і Сальєри“, „Кам'яний гість“, „Русалка“), п'ятий том — проза Пушкіна — „Повести Белкіна“.

Все видання розкішно оформлюється. Для ілюстрації перших чотирьох томів використовуються картини і гравюри видатних російських художників — Рєпіна, Серова, Врубеля, Айвазовського, Піменова, Нестерова, й інші: п'ятий том оформив художник Б. Крюков.

Крім п'ятитомника для дітей середнього і старшого віку буде видана біографічна повість про Пушкіна, яку написав проф. О. Білецький. Зважаючи на високу художню якість цієї повісті, Український пушкінський комітет ухвалив видати її масовим тиражем.

Намічено також видати для дітей старшого віку том критичних статей Белінського і Добролюбова про геніального поета.

Для дітей молодшого віку українською мовою будуть видані пушкінські казки в перекладі Максима Рильського, „Руслан і Людмила“ в перекладі Миколи Терещенка.

Для дошкільнят окремо видається „Казка про рибака і рибку“. Це буде чудовий подарунок для дітей. Славетна пушкінська казка, видана в серії „Книжка — забава“, ілюструється так, що текст супроводить макети, які відбивають окремі події цієї казки.

Майже всі ці видання перебувають на виробництві.

Альманах „Компанерос“. Літературно-художній збірник „Компанерос“, присвячений боротьбі іспанського народу, випустила дніпропетровська організація спілки письменників.

ТЕАТР І МУЗИКА

Балет „Мішанин з Тоскани“ в Київському театрі опери і балету. Репертуар Київського

оперного театру збагатився на життєрадісний, бадьорий, сповнений веселощів спектакль. Це новий балет

В. Нахабіна „Міщанин з Тоскани“, поставлений балетмейстерами Болотовим і Вірським в оформленні художника Кігеля. Лібретто балету написано В. Галлицьким на сюжет відомої новели Бокаччо.

„Марія Заньковецька“. Видавництво „Мистецтво“ видає збірник статей, спогадів, листів, адрес і віршів про життя і творчість видатної артистки М. К. Заньковецької під назвою „Марія Заньковецька“.

У збірнику будуть розміщені статті нач. Управління в справах мистецтв при РНК УРСР Андрія Хвилі, заслуженого артиста республіки — художнього керівника театру ім. Заньковецької т. Романицького, заслуженого артиста республіки Івана Мар'яненка та інших. До збірника увійдуть спогади народного артиста СРСР Панаса Саксаганського, Богомолець - Лазурської, листи до М. К. Заньковецької від М. Л. Кропивницького, М. П. Старицького, А. Рудченка (П. Мирного), А. Русова, Л. Р. Сабініна, П. К. Саксаганського, А. Чехова.

Нова музична комедія „Майська ніч“. Драматург Л. Юхвід і режисер харківської музкомедії М. Вах закінчили роботу над новою

музичною комедією „Майська ніч“, написаною за мотивами одноіменної повісті Гоголя. Музику пише композитор Рябов.

Текст нової комедії обговорювався на поширеному засіданні драматургічної секції при Харківському правлінні СРПУ за участю робітників Харківського турбогенераторного заводу — шефів театру музичної комедії.

В обговоренні взяли участь письменники А. Хазін, Є. Касяненко, Ол. Полторацький, Я. Мамонтов, А. Гак, робітники ХТГЗ Мисцевий, Островерхов і ін.

„Майська ніч“ прийнята до репертуару Харківським театром музкомедії.

У харківських композиторів Харківські композитори працюють над рядом нових творів. Юлій Мейтус пише музику до опери „Платон Кречет“ і разом з драматургом Олександром Корнійчуком працює над лібретто цієї опери. Композитор Михайло Тиц готує оперу на оборонну тематику. Поему „9 січня“ для симфонічного оркестру пише т. Фоменко. Композитор Кость Богуславський пише „Стахановську пісню“. Композитор Борисов працює над поемою для фортепіано з оркестром.

КІНО

Дитячий сценарій „Митько Лелюк“. Письменник Андрій Головка закінчив і здав Одеській кіностудії новий дитячий сценарій „Митько Лелюк“. За сценарієм т. Головка режисери Маслюков і Маєвська зні-

матимуть фільм до 20 х роковин Великої пролетарської революції.

Картина покаже участь дітей у громадянській війні. Для розгортається на Україні під час окупації частини України білополяками.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Творчий вечір художника О. Довгала. Клуб харківських письменників почав цікаву роботу, спрямовану на зближення окремих галузей мистецтва, на ознайомлення з творчістю майстрів суміжних галузей — художників, композиторів, акторів.

У жовтні в клубі письменників відбувся перший в цьому сезоні творчий вечір художника О. Довгала. Задалегідь в клубі влаштована була виставка творів художника, що відбиває його творчий шлях.

Щиро розповідаючи про своє творче формування як художника, т. Довгаль велику увагу віддав у доповіді критиці шкідливих бойчукистських тенденцій, під сильним впливом яких він перебував протягом довгого часу. Гравюри періоду 1926 — 1932 років наочно демонстрували, в який глухий кут могла завести молодого обдарованого художника бойчукистська школа.

Ламані іконописні лінії, нічого від природи, штучність, формалістичне трюкацтво, відсутність живої люди-

ни — всі ці „настанови“ бойчукістів надібані в багатьох тодішніх творах Довгалія.

Дальші твори ілюструють, як поступово позбавляється художник цієї порожньої радянському мистецтву тенденції. Графічні і особливо олійні роботи останнього періоду — 1935 і

1936 років свідчать, що в тематиці Довгалія і в його художніх прийомах відбувається певний злам в бік соціалістичного реалізму.

Доповідь т. Довгалія і виставка його творів викликали жвавий обмін думок між письменниками та художником О. Довгалем.

ПО РЕСПУБЛІКАХ СРСР

РРФСР

„Письма Ленина Горькому“. Партиздат ЦК ВКП(б) випустив збірник „Письма Ленина Горькому“. В цій книзі, виготовленій до друку Інститутом Маркса — Енгельса — Леніна при ЦК ВКП(б), подано листи Леніна до М. Горького за переджовтневий період (1907 — 1916 р. р.). Листи дають прекрасний матеріал для характеристики взаємовідносин вождя світового пролетаріату і славетного майстра художнього слова. Листи показують, з якою чутливістю і увагою стежив Ленін за зростанням художньої творчості Горького, за розвитком діяльності Горького в галузі пролетарського мистецтва. В книзі 46 листів; до кожного листа подано докладні коментарі. (Стор. 113. Ціна 1 карб. 10 коп.).

Альбом, присвячений 100-річчю від дня смерті Пушкіна. Колектив працівників Пушкінського заповідника підготував великий художній альбом, присвячений 100-річчю з дня смерті Пушкіна. В альбомі зібрано багато фотознімків пушкінських місць — села Михайловського, Тригорського, Петровського, Пушкінських гір тощо.

Збірник матеріалів про смерть О. С. Пушкіна. Пушкіністи Модзалевський і Цявловський випускають до 100-річчя від дня смерті Пушкіна збірник, який підсумує всі матеріали про дуель і смерть поета. До збірника ввійшли листи, щоденники, записи сучасників і інші документи, в тому числі записи очевидців поединку Пушкіна — секунданта Д'Аршіака і Данзаса, а також князя Вяземського, Тургенева й інших, що були присутні при останніх хвилинах життя Пушкіна.

Книга буде ілюстрована портретами найближчих друзів Пушкіна і осіб, що були біля поета в момент його смерті.

Фільм „Юность поэта“. До пушкінських роковин „Ленфільм“ випускає звукову кінокартину „Юность поэта“. Це фільм про ліцейські роки Пушкіна, його розвиток як поета і громадянина.

Юного поета грає 15-річний учень 1-ої зразкової школи Свердловського району Москви Валя Літовський, який уперше виступає в кіно. Він вражає своєю винятковою портретною схожістю з великим поетом.

Готування до 750-річчя з дня народження Руставелі. В Інституті сходознавства Академії Наук СРСР розгорнуто значну роботу до 750-річчя з дня народження славетного поета Грузії Шота Руставелі, автора поеми „Вітезь в барсовій шкурі“. Ці роковини святкуватимуть в жовтні 1937 року.

Академік І. А. Орбелі готує для видання французькою мовою в прозі переклад класичної поеми „Вітезь у барсовій шкурі“. Розгорнуто велику роботу з вивчення й опрацювання численних матеріалів про Руставелі та його епоху, що зберігаються в архівах Академії Наук і в Грузії. До ювілею мають випустити популярну брошуру про Руставелі та його поему.

Інститут сходознавства разом з Ермітажем і Академією історії матеріальної культури організовує велику виставку, що відобразить епоху Руставелі й оточення, в якому він жив і творив.

Готування й проведення ювілейних свят доручено спеціальній ко-

місії на чолі з академіком І. А. Орбелі.

Фільми до 20-х років Великої Пролетарської революції. Фільм „Комсомольськ” присвячений будівництву кораблебудівельного гіганта і міста на річці Амурі. Зображає подолання героїчними комсомолом надзвичайних труднощів, які стояли перед першими комсомольцями, що приїхали в далеку тайгу будувати нове місто — один з форпостів нашої оборони на Далекому Сході.

Фільм ставить режисер С. Герасимов. В головних ролях — Тамара Макарова, П. Алейніков, І. Кузнецов, І. Новосельцев і ін. Оператор — А. Гінцбург.

Фільм „Братія”. Коли було вбито на Далекому Сході прикордонника Котельнікова, його брат поїхав добровольцем до тієї ж прикордонної застави, щоб заступити бійця, що загинув. Цей епізод став основою для сценарія С. Габріловича „Братія”, за яким ставить фільм режисер І. Трауберг.

„Взводний Никита”. Режисери Я. Бліох і А. Іванов ставлять фільм „Взводний Никита” за сценарієм, якого написав Б. Лавренєв разом з режисером. Основною темою сценарію є показ геніального стратегічного керівництва Сталіна в операціях проти Денікіна. В сценарії розгортається історична боротьба Кінної армії в період з січня до березня 1920 року — від батайських операцій до остаточного розгрому останніх сил білого руху на півдні, біля станції Єгорлицької.

„Враги”. Режисер А. Івановський, працює над сценарієм „Враги” за одноіменною п'єсою О. М. Горького. Цей фільм кіностудія „Ленфільму” присвячує пам'яті великого пролетарського письменника.

„Гослитиздат” 1937 року. Наближається новий рік. В „Гослитиздате” (Москва) щодо складання тематичного плану проводиться посилена робота на наступний рік. Співробітники видавництва разом з найвідатнішими літературознавцями, письменниками і критиками переглядають план, обговорюють кожну назву його, тираж і обсяг кожної книги. Ця ро-

бота буде незабаром закінчена. Але вже тепер контури нової видавничої програми „Гослитиздата” добре видно. План передбачає видання 1937 року біля 1000 назв загальним тиражем — 28 мільйонів примірників.

Рада народних комісарів РРФСР ухвалила спеціальну постанову про діяльність „Гослитиздата”, в якій дала видавництву ряд вказівок для дальшої роботи. Ці вказівки покладено в основу видавничого плану 1937 року.

Раднарком зобов'язав „Гослитиздат” збільшити випуск класичної літератури й особливо посилити видання творів класиків для масового читача. Беручи це на увагу, видавництво значно поширило план масових видань найвідатніших письменників минулого і в кілька разів збільшило їх тиражі. Цього року середній тираж книги „Библиотеки начинающего читателя” становить 75 — 100 тисяч примірників, наступного ж року він досягне 200 і 300 тисяч примірників.

Крім випуску кращих творів класиків окремими книгами, „Гослитиздат” дасть чергові томи збірок творів Пушкіна, Гоголя, Флобера, академічної збірки творів Толстого, закінчить видання збірок творів Щедрина, Гете і Балзака.

З наступного року видавництво розпочинає видавати нові збірки творів — О. М. Горького (13 томів), М. Ю. Лермонтова (4 томи), І. С. Тургенева (6 томів), Гі де-Мопасана, Л. М. Толстого (15 томів), В. Шекспіра (3 томи), одинадцятитомну академічну збірку творів Некрасова і академічну збірку творів Чернішевського на 18 томів.

Заплановано випустити однотомники Герцена, Лермонтова, Успенського, Островського, Некрасова, Тургенева, Шекспіра, Шіллера, Доде, Флобера і однотомник літератури XVIII століття. Тираж кожної книги — 75 — 100 тисяч примірників.

Велике місце у видавничому плані „Гослитиздата” приділено виданню творів Пушкіна. Основні пушкінські книги вийдуть ще цього року. Два мільйони книг Пушкіна, в тому числі 200 тисяч примірників однотомника поета, накреслено випустити 1937 р.

Багато буде випущено також книг О. М. Горького. Серед них — окремі видання повісті „Мать”, четвертої частини „Клима Самгина”, видання „Детства”, „Моих университетов” та ін.

Тираж книг Горького — понад один мільйон примірників.

Особливо серйозну увагу приділив Раднарком РРФСР створенню і своєчасному випускові творів сучасних письменників до 20-х роковин Великої Пролетарської революції. Раднарком запропонував видавництву організувати творче змагання між письменниками на створення оповідань, поезій, повістей, романів і поем, що відображали б гігантський шлях перемог, пройдений країною за славне двадцятиріччя. Для приміювання авторів кращих творів створено фонд розміром 100 тисяч карбованців. Радянський читач одержить до ювілейних днів десятки чудових книг, що відображатимуть героїчні епізоди епохи громадянської війни, великої перемоги трудящих країни над на господарських і культурних фронтах. Багато відомих і молодих радянських письменників працюють з величезним піднесенням над творами, присвяченими Жовтневій Революції.

Крім ювілейних книг по розділу сучасної прози, "Гослитиздат" випустить такі нові твори радянських письменників: "На Востоке" П. Павленка, "Закономерность" Н. Вірта, 4-у та 5-у частину "Последнего из Улуге" О. Фадеева, "Наступление" (2 ч.) В. Бахметьева, "Рожденные бурей" М. Островського, "Журавли в небе" А. Веселого, "Голубые поля" І. Макарова, 2-у частину "Энергии" Ф. Гладкова, "Ремесло героя" Колдунова, 1-у частину "Пушкин" Юрія Тинянова, "Молодость" Б. Ясенського, й ін.

Перевидань буде мало. Видавництво ухвалило перевидати тільки ті книги, що здобули у широкого читача справжню любов і попит на які дійсно є на книжковому ринкові. Це "Железный поток" Серафимовича, "Разгром" Фадеева, "Севастополь" Малишкіна, "Партизанские повести" Вс. Іванова, "Бруски" Панфьорова, "Одиночество" Н. Вірта і ін. Ці книги видавництво випустить тиражем 25—30 тисяч і більше примірників.

Тиражем від 300 до 500 тисяч прим. ухвалено видати вибрані оповідання Горького, "Поднятую целину" Шолохова, "Чапаева" Фурманова, "Как закалялась сталь" Островського.

По розділу поезії будуть випущені: двотомна антологія поетичних творів

усіх народів Радянського Союзу, збірки віршів на жовтневу тематику Маяковського, Багрицького, Асеева, поема І. Сельвінського "Челюскинина", нові поезії Тихонова, Луговського, Кірсанова, Прокоф'єва, Антокольського й ін.

З наступного року почне виходити нова академічна збірка творів Маяковського на 12 томів.

В серії "Творчість народів СРСР" вийдуть антології сучасної української, грузинської, тюркської поезії, нові книги поетів-орденоносців Гасема Лагуті, Сулеймана Стальського, Галактіона Табідзе, збірки творів Павла Тичини, Сімона Чіковані, В. Гапріндашвілі і ін., а також кілька збірок національного фольклору.

Значний інтерес становить план з літературознавства та критики. В ньому маємо кілька великих критичних праць, що підбивають підсумки розвитку радянської літератури за двадцятиріччя ("Образ большевика в литературе" І. Алтмана, збірка "Очерк советской литературы" й ін.).

З фундаментальних праць про творчість письменників треба тут згадати велике дослідження І. Груздєва про Горького і монографічну працю І. Беспалова про Маяковського.

При складанні плану з літературознавства видавництво зважало на потребу в критичній літературі для найрізноманітніших читачьких кіл. Беручи на увагу великий інтерес масового читача до життя і творчості письменників-класиків, "Гослитиздат" накреслив на 1937 рік випуск серії популярних книг про Пушкіна, Горького, Некрасова, Достоевського, Щедрина, Белінського, Успенського, Лермонтова.

Великим тиражем вийдуть збірки вибраних статей критиків-класиків Белінського, Чернишевського, Добролюбова, Пісарєва.

Поширена порівняно з планом цього року програма видання творів іноземних письменників.

Наступного року книжкові полиці громадських і особистих бібліотек збагатяться антологіями американської, англійської, французької і німецької поезії XX століття, новими книгами Теодора Драйзера, Сінклера Льюїса, Бернарда Шоу, Андре Шамсона, Оскара-Марія Графа, Люна Фейхтвангера, Луї Арагона, Олдоса

Гакслі, творами письменників герічного іспанського народу й ін. Тираж книг іноземних письменників значно збільшується.

Така в основному видавнича програма, яку має виконати „Гослитиздат“ наступного 1937 року.

БІЛОРУСЬ

Ювілей народного поета БРСР Якуба Коласа. Управління в справах мистецтва при РНК БРСР скликало 7 жовтня загальноміські збори працівників мистецтва з нагоди 30-річчя літературної діяльності народного поета Білорусі Якуба Коласа. На зборах доповідь про творчість ювілянта прочитав професор Бронштейн. Такі ж збори в цей день відбулися в Гомелі, Вітебську, Могильові.

11 жовтня після урочистого ювілейного засідання відбувся концерт, де білоруські театральні митці продемонстрували інсценізацію оповідань Якуба Коласа: „Соцький підвів“ і „Староста“. Білоруська державна капела виконала ряд пісень на тексти поезій ювілянта.

Художник Пашкевич написав портрет Якуба Коласа.

Білоруське кіно виготувало біографічний документальний фільм, присвячений життю і творчості Якуба Коласа. До фільму ввійшли моменти творчої роботи поета і його громадсько-наукової діяльності. На плівку записані виступи Якуба Коласа з читанням своїх творів. Фільм демонструвався на ювілейних святах.

Композитор Н. Чуркін написав музичні твори на тексти Якуба Коласа, серед них для хору, солоспіву, дітей і фортепіано.

Російська секція Спілки радянських письменників Білорусі переклала ряд кращих творів ювілянта російською мовою.

Нова п'єса Якуба Коласа. Другий білоруський театр почав готувати недавно закінчену п'єсу народного поета БРСР Якуба Коласа „Війна війні“. Постанову п'єси театр присвячує ювілянтові. Прем'єра відбудеться в січні. До постанови залучені кращі митці БРСР.

Пушкінський комітет БРСР опрацював план проведення заходів на відзначення в Білорусі століття з дня смерті великого російського поета Пушкіна.

Визнано за потрібне протягом 1937—1941 рр. видати білоруською мовою повну збірку творів О. С. Пушкіна. Протягом поточного року мають видати збірку вибраних творів поета і його казки. До праці над перекладами залучать кращих поетів Білорусі. Крім того, видадуть російською мовою для шкіл окремі твори поета, як „Борис Годунов“, „Капитанская дочка“, „Лирика“.

По бібліотеках, клубах будуть організовані виставки пушкінської літератури. Намічені заходи до популяризації творів Пушкіна на фабриках і заводах, колгоспах і школах.

Газета „Література і Мистецтво“—орган Спілки радянських письменників Білорусі—одна з найближчих своїх номерів присвячує українській літературі і культурі. Газета дасть ряд статей, перекладів художнього матеріалу й інформації про культурно-мистецьке життя України.

Білоруський театр опери та балету. В Мінську оперою „Євгеній Онегін“ почав сезон білоруський театр опери та балету. Вистава пройшла з великим успіхом. В Мінську театр працюватиме до січня. В репертуарі—„Ріголетто“, „Пікова дама“, „Кармен“, „Севільський цирульник“ і балет „Копелія“. На початку листопада піде друга прем'єра—балет „Горбоконик“.

Основною роботою театру в цьому сезоні буде підготовка білоруської опери „На Купала“, музику якої за переопрацьованим лібретто пише білоруський композитор Туранков.

ГРУЗІЯ

Ювілей Іллі Чавчавадзе. Постановою Ради народних комісарів Грузії створено республікан-

ський комітет для проведення ювілею сторіччя народження визначного грузинського письменника Іллі Чавча-

видає. До ювілею намічено видати повну збірку творів письменника, матеріали про нього, портрети, збірки, присвячені його пам'яті. Святкування ювілею відбудеться в травні 1937 р.

Грузинська антологія поетів УРСР. В братній Грузії розгорнено широку роботу над виданням антології радянської поезії України грузинською мовою.

Кінокартина про перебування Пушкіна в Грузії. Спеціальна бригада студії „Ленфільму“ збрала в Грузії додатковий матеріал для сценарія кінокартини про перебування Пушкіна в Грузії та його подорож до Ерзерума. Тут же в Грузії бригада провела знімання фільму. Місцем знімання були Тбілісі і Воєнно-Грузинська дорога. Фільм мають випустити до 100-річчя з дня смерті великого поета.

Театр ім. Марджанішвілі. П'єсою Афіногенова „Далеке“ театр ім. Марджанішвілі в жовтні відкрив свій сезон 1936—37 року. Далі

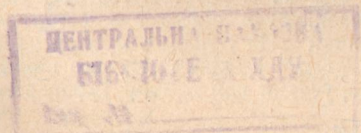
театр показав кілька поновлених постанов минулого сезону.

Тепер театр працює над оригінальною п'єсою І. Мchedlishvili „Ойяна-Буйана“ в постанові заслуженого артиста Д. Антадзе і художника проф. Л. Гудіашвілі, в музичному оформленні молодого композитора А. Адриашвілі. Це п'єса з театрального фольклору кінця XVIII століття. В ній змальовується боротьба селян проти феодалів-поміщиків.

Драматург Г. Баазов закінчив для театру п'єсу „Іцка Ріжінашвілі“. Крім того, театр матиме нові п'єси; В. Габескірія „Це людина“— про радянську батьківщину, Ш. Дадіані— з життя радянської інтелігенції.

Театр інтенсивно готується до 100-річчя з дня народження славетного грузинського письменника-драматурга Іллі Чавчавадзе. Театр поставить п'єсу Чавчавадзе „Чатехілі хіді“ („Зруйнований міст“).

До пушкінських днів театр готує „Моцарт і Сальєрі“ та „Скупий рицар“, а до ювілею Шота Руставелі— перероблену п'єсу Коте Месхі „Шота Руставелі“.

Редактор І. Кириленко. Зав. редакції П. Ходченко.
Секретар редакції М. Гільов. Техкерівник С. Білокінь.
Коректор М. Оглобін.

Друкарня ім. Фрунзе. Харків, вул. Фрунзе, 6. Уповнова-
жений Головліту 4042. Замовл. 644. Тираж 3.900. 6³/₄ друк.
арк. Пап. ф. 62×94—38 кг. 3³/₄ пап. арк. В 1 пап. арк.
1222512 літ. Здаю в роботу 17-X-36 р. Підписано до друку
16-XI-36 р.

Ціна 1 крб. 50 коп.

37-384.